

II RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 233 (16).** 1925. a.

II Riigikogu koosolek 28. mail 1925. a.
kell 5 p. 1.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.
Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Jaakson**, sõjaminister **J. Soots**, põllutööminister **A. Kerem**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, teedeminister **K. Wirma**.

P ä e w a k o r d:

1. Koosseisu komisjoni ettepanek rkl. J. Kurul'i wahiallajätmise asjas.

2. Rkl. E. Jonas'e küsimine põllutööministrile Kuimetsa Kaiu-Aru heinamaa asjas.

3. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul 30 Riigikogu liikme arupärimise peale endiste mõisatööliste maaga warustamise kohta.

4. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale nisuterade ja nisujahutollide tõstmise asjas.

5. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale Harju panga maksujõuetuks jäämise asjas.

6. Läbirääkimised põllutööministri erakorralise teadaande puhul erakorralise metsalangi realiseerimise küsimuse kohta.

7. 51 Riigikogu liikme arupärimine Wabariigi Walitsusele Saaremaa rahukogu mitteawamise kohta.

8. Riigikogu liigete O. Gustawson'i, A. Jõeäär'i ja E. Jonas'e arupärimise-ettepanek põllutööministrile terawate wahakordade ja teiste wäärnähtuste kohta metsade peawalitsuses.

9. Riigiteenijate ühekordse toetuse seadus — III lugemisel.

10. Riigimaade põlisele tarwitamisele ja omanduseks andmise seadus — III lugemisel.

11. Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus — III lugemisel.

12. Hoolekandeseadus — II lugemisel.

13. Petseri maakonna lisa-maamaksu seadus — II lugemisel.

14. Wabadussõjast osawõtnud sõjawäelaste autasu seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

15. Heakorra ja julgeoleku seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

16. Keskwee - komisjoni koosseisu täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Weeühisuste seadus — maakomisjoni ettepanek.

18. Matmispaikade seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Usutunnistuslikkude ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni ettepanek.

20. Perekonnaseisu seadus — üldkomisjoni ettepanek.

21. Perekonnaseisu seaduse maksmapanemise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Holberg**, wahepeal sekretäär **T. Kalbus** ja abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

1. Päewakorra Juhataja **A. Jürman**: Awan Riigikogu muutmise ja man: Awan Riigikogu täiendamine. koosoleku. Päewakorra koosta on ettepanek tehtud täiendada teda 1. punktiga — komisjonide täiendawad walimised.

O. Gustawson (is.): Ma teen ettepaneku 8. päewakorra-punkt — Riigikogu liigete O. Gustawsoni, A. Jõeäär'i ja E. Jonas'e arupärimise-ettepanek põllutööministrile terawate wahakordade ja teiste wäärnähtuste kohta metsade peawalitsuses — täna päewakorrast ära jätta ja seda üle kanda järgmise arupärimise-koosoleku päewakorda.

J. Sepp (mo.): Ma teen ettepaneku tänase päewakorra 10. punktiks wõtta üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — üüriseaduse komisjoni ettepanek. Põhjused on juba endistel koos-

olekutel ette kantud. Komisjonis on see seadus kiireks tunnistatud, ja ta on ka kiire iseloomuga.

Juhataja **A. Jürman**: Päewakorra kohta on järgmised ettepanekud tehtud: wõtta 1. punktiks komisjonide täiendawad walimised, siis rkl. Gustawson'i poolt — wälja jätta päewakorra 8. punkt ja rkl. Sepp'a poolt, wõtta päewakorra 10. punktiks üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus. Siis on weel Sšsherbakow'i poolt järgmine ettepanek. „Teen ettepaneku päewakorra-punkt 13 „Petseri maakonna lisa-maamaksu seadus“ wõtta üheksanda päewakorra-punkti järele kümnenda päewakorra-punktina.“

Ma panen need ettepanekud selles järjekorras hääletamisele, kuidas nad sisse on tulnud. Esimeseks panen hääletamisele ettepaneku, wõtta 1. päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised. (H ä ä l e t a t a k s e.) N ä h t a w a e n a m u s e g a o n e t t e p a n e k w a s t u w õ e t u d .

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Gustawson'i ettepanek, wälja jätta tänasest päewakorrast p. 8-as. (H ä ä l e t a t a k s e.) N ä h t a w a e n a m u s e g a o n e t t e p a n e k w a s t u w õ e t u d .

Siis tuleb hääletamisele rkl. Sepp'a ettepanek, wõtta päewakorra 10. punktiks — üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus. (H ä ä l e t a t a k s e.) E t t e p a n e k u p o o l t o n 29, w a s t u 20 h ä ä l t . s e e g a o n e t t e p a n e k w a s t u w õ e t u d .

Nüüd tuleb hääletamisele ettepanek päewakorra 10. punktiks wõtta — Petseri maakonna lisa-maamaksu seadus. See jääks siis nüüd 11. punktiks. (H ä ä l e t a t a k s e.) N ä h t a w a e n a m u s e g a o n e t t e p a n e k w a s t u w õ e t u d .

Seega on päewakord kindlaks määratud.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Juhataja **A. Jürman**: Sõna on sekretäiril teadaannete ettekandmiseks.

Sekretäär **J. Holberg**: „Riigikogu juhatusel. Sellega on meil au teada, et demokraatliku liidu poolt walituna komisjonidest rahwuslik-wabameelsete partei Riigikogu rühma liikmed ennast lahkunuks loewad. Tallinnas, 28.

mail 1925. Rahwuslik-wabameelsete partei Riigikogu rühma nimel A. Tamm, Joh. Uibopuu.“

„Riigikogule. Demokraatliku liidu tegewuse lõpetamise puhul teatab kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühm, kui üks osa sennisest demokraatlikust liidust, et demokraatliku liidu poolt ettepanud ja komisjonidesse walitud kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühma liikmed: Amberg, Bauer, Luur, Linnamägi, Anniko, Märtsen, Raudkepp tulewad lugeda tagasiastunuteks: härrad Linnamägi ja Luur — rahaasjanduse komisjonist; härra Anniko — maakomisjonist; härra Amberg — wäliskomisjonist; härra Bauer — hariduskomisjonist; härra Märtsen — töökaitse komisjonist; härra Amberg — riigikaitse komisjonist; härra Anniko — omawalitsuse komisjonist; härra Märtsen — koosseisu komisjonist; härra Raudkepp — kodukorra komisjonist; härra Linnamägi — üüriseaduse komisjonist; härra Linnamägi — Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwa algatamise õiguse seaduse muutmise seaduse komisjonist; härra Märtsen — piirituse ja alkoholiliste jookide müügiseaduse komisjonist; härra Anniko — Wene-Balti tehaste komisjonist; härra Luur — põhiseaduse § 67 tarwitamise korra seaduseelnõu wäljatöötamise komisjonist; Linnamägi — Eesti panga tegewuse läbiwaatamise komisjonist; härra Bauer — Eesti Wabariigi Tartu ülikooli seaduse komisjonist; härra Raudkepp — riigi majapidamise aruande komisjonist ja härra Luur — riigi majandusnõukogust. Tallinn, 28. mail 1925. a. H. Bauer.“

Siis on tulnud järgmine teadaanne: „Teatan käesolewaga, et mina töökaitse komisjonist lahkun. Riigikogu, 28. mail 1925. a. Paul Luiga.“

„Teatan käesolewaga, et mina riigikaitse komisjonist lahkun. Riigikogu, 28. mail 1925. a. K. Kornel.“

H. Bauer (krst.): Kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühma nimel panen ette walida komisjonidesse: O. Amberg ja J. Luur — rahaasjanduse komisjoni; W. Linnamägi — üldkomisjoni; H. Anniko — maakomisjoni; H. Bauer — hariduskomisjoni; J. Märtsen — töökaitse komisjoni; O. Amberg — riigikaitse komisjoni; J. Lattik — wäliskomisjoni; H. Anniko — omawalitsuse komisjoni; J. Märtsen — koosseisu komisjoni;

L. Raudkepp — kodukorra komisjoni; W. Linnamägi — üüriseaduse komisjoni; W. Linnamägi — Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwa algatamise õiguse seaduse muutmise seaduse komisjoni; J. Märtson — piirituse ja alkohooliliste jookide müügi seaduse komisjoni; H. Anniko — Wene-Balti tehaste komisjoni; J. Luur — põhiseaduse § 67 tarwitamise korra seaduseelnõu väljatöötamise komisjoni; W. Linnamägi — Eesti panga tegewuse läbiwaatamise komisjoni; H. Bauer — Eesti Wabariigi Tartu ülikooli seaduse komisjoni; L. Raudkepp — riigi majapidamise aruande komisjoni ja J. Luur — riigi majandusnõukokku.

Juhataja **A. Jürman**: Sellest rkl. Bauer'i ettekandest wiimase punktina on majandusnõukokku walimiseks rkl. J. Luur ette pandud, kuna aga meil majandusnõukogu täiendawad walimised päwakorda ei ole wõetud, siis langeb see wiimane punkt välja.

Siis oleks weel teatada komisjonide ümberwalimisteks järgmised ettepanekud: „Teen ettepaneku walida Eesti rahwaerakonna rühmast töökaitse komisjoni lahkunud P. Luiga asemele J. Jaanis.“

„Teen ettepaneku Eesti rahwaerakonna nimel walida riigikaitse komisjoni tagasiastunud K. Kornel'i asemele P. Luiga.“

„Teen ettepaneku walida tööerakonna ja rahwuswabameelsete partei Riigikogu rühmade poolt:

1. Rahaasjanduse komisjoni — E. Weberman,
2. Üldkomisjoni — Al. Tamm.
3. Maakomisjoni — J. Uibopuu.
4. Töökaitse komisjoni — Th. Tallmeister.
5. Wene-Balti tehase komisjoni E. Weberman.“

Rkl. Tamm'e ettepanek.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta. (Hüüded: Korraga.) On ettepanek tehtud korraga hääletada. Panen siis kõik ettepannud kandidaadid hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on kõik ettepannud kandidaadid walitud wastawatesse komisjonidesse.

3. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liikme J. Kurul'i wahiallajätmise asjas.

Koosseisu komisjoni aruandja **T. Kalbus**: Koosseisu komisjoni nimel teen ettepaneku lubada rkl. Kurul'it, keda süüdistatakse u. n. s. §§ 100, 101, 102. põhjal, wahi alla jätta. Lähem seletus ja põhjused on seletuskirjas tähendatud. Juurde wõiks lisada, et teda süüdistatakse muuhulgas 1. detsembri mässust osawõtmises.

Juhataja **A. Jürman**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

(Sekretääri kohale asub sekretäär **T. Kalbus**.)

4. E. Jonas'e küsimine põllutöoministrile Kuidmetsa Kaiu-Aru heinamaa asjas ja põllutöoministri wastamine küsimise peale.

E. Jonas (is.): Palun põllutöoministrilt wastust järgmisele küsimisele: Kas on õige, et põllutöoministeerium kawatseb anda 2—3 isikule kultuwierimiseks Kuidmetsa wallas riigi päralt olewa „Kaiu-Aru“ heinamaa, mis semmi wäikeste tükkidena aastast aastasse on välja renditud 218-nele wäikekohapidajale ja maatamehele?

Põllutööminister **A. Kerem**: Harju maakonna maakorralduse nõukogu poolt on 18. weebr. 1924. a. otsustatud kultuwierimiseks välja anda tõesti kõnealolew maatükk. Seda otsust ei saadud aga enne täide wiia, kui põllutöoministeerium väljaandmist ei kinnita. Senni ei ole põllutöoministeerium põhjust leidnud selle kinnitamiseks ja olemasolewate andmete põhjal paistab ka, et seda kunagi ei kinnitata.

5. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul 30 Riigikogu liikme arupärimise peale endiste mõisatöölise maaga warustamise kohta.

O. Gustawson (is.): Ma ei mõtle pikemalt raisata härrade Riigikogu liigete kallist ja piiratud aega. Ma tahan lühidalt katsuda tuua mõne õiendawa ja wastuwaidlewa märkuse härra põllutöoministri wastuse puhul meie arupärimise peale endiste mõisatöölise maaga warustamise suhtes.

Kõigepealt on minu meelest pisut julge ja põhjendamata põllutööministri väide, nagu oleks põllutööministeerium juba enne wastawa soowiawalduse wastuwõt-mist Riigikogus asunud selle wastuwõt-mata soowiawalduse teostamisele ning nagu oleks sellepärast niihästi tähenda-tud soowiawaldus, kui ka meie poolt esi-tatud arupärimine täiesti tarbetud. Sel-les tarbetuses on weel enam weendunud „Päewalehe“ parlamendimuljete tegija, kes pealegi kuidagi moodi ei oska aru saada sellest, miks mina antud wastusega — nii klaar ja selge kui see olla olnud —, rahuldatud ei olla. Nende wastupidiste weenete peale vaatamata on arupärimise algatajad enne kui pärast arwamisel, et endiste mõisatöölise maaga warustamise küsimus ometi tänapäewgi palju soowida jätab ja et eriti palga- ja eriotstarbe maade kasutamises, endistele mõisatöölise-tele antud maanormide suurendamiseks wastu ei tulda määral, sel mis objektiiv-selt wõttes wõimalik oleks.

Arupärimise põhjendamisel wõisin mina näidata, kui äärmiselt wähe on en-distele mõisatöölisele maad antud. Põl-lutööministrilt esitatud andmed aitawad minu wäidet waid kinnitada. Tõepoolest Walgamaal, 2,33 tiinu, Pärnumaal, 3,89 tiinu ja Wiljandimaal 4,04 tiinu, kogu-krundina perekonna kohta on tõesti enam kui wähe. Eestkätt peaks see selge olema härradele põllumeeste esitajajatele, kes alles läinud nädalal ihust ja hingest kaitsesid 75 hektaarilist maamäära, mis wõimaldab ühele perekonnale wiisaka majapidamise. Meie teame küll, et põllu-meestekogude usutunnistuse järele täiskodanik peale hakkab alles taluperemehest ja et pops ja tööline on waid paariad, kelle süürim süü seisab selles, et nad pereme-helt luba küsimata üldse sündida julgesid. (J. Hünerson, põl.: No see on juba Teie usk, see meie usk ei ole.) Aga meie tahaksime ometi uskuda, et isegi seesugustel tõekspidamistel peaks tunduma ülekohtuna, kui ühe põllumajan-duses elawa töölisperekonna maanorm on terwelt 31 korda wäiksem täistalu nor-mist. Kui teie wõtate ja waatate Walga-maa endiste mõisatöölise maanorme ja põllumeestekogude poolt kaitstud 75 hek-taari, siis selgub teile, et wiimane norm on terwelt 31 korda suurem esimesest. Pealegi muutub sel tingimusel enam kui küsitawaks nende wäikemaapidajate pur-jetamine põllumeestekogude tiiva alla.

Aga et nad sinna purjetawad, selles on ju põllumeestekogude esitajad enam kui kindlad. Nii ei tähendaks selle nalja-normi kaitsmine põllumeeste poolt poliiti-liselt midagi muud, kui kahtlast sildade-põletamist.

Seda wõib wõtta waid kerge paradok-sina, Aga mis enne wõi pärast püsima jääb sama kurwa kui ümberlückkamata tõsiasjana on see: majanduslikult pigistab sarnane naljanorm tööliste perekondadel hinged kinni. Ja just see äärmine häda ning kitsikus, mis praegu kohtadel walit-seb wäga paljus neis 5.504 töölisperekon-nast, kes maad saanud, — on meid sun-ninud wastawa soowiawaldusega ja hil-jem käesolewa arupärimisega tulema. Meie leiame, et on lausa ülekohtune ja riigi üldhuwides lubamata, kui seisawad hoo-pis ula wõi osutuwad hangeldamis-objek-tina, wõi kasutatakse üldse ebalepingli-kult eriotstarbe- wõi palgamaid, sel ajal, kui mitmedsajad töölisperekonnad oma wäikese maalapikese peal kiratsewad, kui kalad kuiwal. Siin peame konstateerima: nii keskkohas kui ka kohtadel ei jagata põllutööministeeriumi ringkondades seda arwamist sel määral, nagu meie seda tar-wilikuks loeme. Kiputakse vaatama läbi wiie seal, kus tööliste wastu tulla wõiks ja wastu tulema peaks.

Siit tulemegi arupärimises käsitatud üksikasjade juurde.

Eel kõige paar märkust Porkuni mõisa tööliste maaga warustamise kohta. Mi-nistri andmed tähendatud mõisast tükel-datud töölistekohade arwu ja suuruse kohta ei ole päris täpsed. Härra ministri tõenduse järgi olewat tõestusi maasaami-seksesitanud 17 töolist, kellel kasutada olla 3,6 tiinu põldu perekonna kohta. Mul kä-sitada olewate andmete järele — ma olen neid hankinud kohalttöötawalt wanemalt maamõõtjalt — on maad saanud 34 pere-konda, kogusuuruses 202,68 tiinu ja 100,11 tiinu põllumaana. Nii et iga töölispere-konna kohta tuleb 2,95, mitte 3,6 tiinu maad.

Edasi, Porkuni endisele omanikule, pa-run Rennenkampfile, eriotstarbeks antud maa linatööstuse kohaks on terwelt 43,47 tiinu suur. Härra minister on enne kui pärast toonitanud, et Porkuni ümbruskond olewat wäga soodne linakaswatu-seks ja et seal olla kõik eeldused linatöös-tuse edukaks arenemiseks. Ma pean üt-lema: Porkuni ümbruskonnas ei kaswata keegi praegu linu ega hakata neid seal

kaswatama ka siis, kui härra Rennenkampfi oma tööstusettevõtte käima paneks. Kuid asi ei lähegi kunagi nii kaugemale. Ta maa on tema käes ja sellega on ta juba rahul. On waewalt usutaw see, et tähendatud tööstusele üldse suudetakse hinge sisse ajada. Praegu on üks tööstus selle isiku käes ja seegi lonkab — mitte ühest, waid neljast jalast korruga. Töötab paar päewa ja seisab siis jällegi nädalad wõi koguni kuud kaks.

Kui põllutöominister tahab ennast ja meid trööstida sellega, et wastawa lepinguga riigi huwid garanteeritud, siis on selle garantii wäärtus enam kui küsitaw. Mina ei tea, milline kord on siamaani ette nähtud tööstuse käimapanemiseks. Ma wõin ainult seda konstateerida, et absoluutselt midagi ei ole koha peal selleks tehtud, et tööstust isegi tulewal aastal käima panna. Wõib olla on käimapanemiseks ette nähtud 5-aastane tähtaeg. Ma jään enne kui pärast sellele arwamisele: Porkuni mõisas reserweeritud linatööstuse maa tuleb tükeldada ja anda lisaks tööliiskohtadele. Olgu mööda minnes tähendatud, et siamaani endised mõisatöölised neile antud maad kaugelt paremini ja korralikumalt on harinud, kui endine omanik oma pealt 100-tiinulist maalahmakat.

Kõo mõisa endised tööliised on asetatud eriti raskesse seisukorda sealt peale, kus tänawu kewadel tööliistel wõeti neil warem kasutada olewad Põltsamaa õigesu kiriku heinamaad. Meie tahaksime loota, et tööliiskohtade lõpulikul planeerimisel härra ministri poolt antud töötus täitmist leiab ja et Kõos tähendatud heinamaist lisa juurde planeeritakse. Samuti wõiks wäga hästi wõtta ühe majapidamiskoolile reserweeritud kolmest normaaltalust.

Kärde mõisa suhtes peaks lugu olema päris selge. Seal on 50 tiinu sooheinamaad reserweeritud. Kui sellest kas wõi pool wõtta endistele mõisatöölisele, siis ei kannataks selle tagajärjel Tooma katesalu sugugi. Siin peaks härra ministri poolt lubatud erikomisjon kiires korras kohale komandeeritama ja küsimus tööliste huwides lõpulikult otsustatama.

Mis puutub Kongotasse, siis on mulle, härra ministri seletusi ära kuulates, päris arusaamatu, mis on keelanud põllutöoministeriumi seda kohta, mis wahepeal metsade peawalitsuse poolt maakorralduse peawalitsuse korraldusse antud,

wälja anda mõisatöölisele, kellest mõned on jäänud hoopis ilma maata, teised aga saanud äärmiselt wähe.

Lisaks juba käsitatud üksikasjadele lubatagu ligi lisada veel mõned uued. Ma kannan ette wäljawõtte Harjumaa Salutaguse mõisa tööliste kirjast meie rühmale. Nad kirjutawad: „Salutaguse mõisamaad, kus umbes 400 tiinu põldu ja 700 tiinu heinamaad ning karjamaad on, jagati kahel järgul rahwale wälja. Juba aastat kaks tagasi nende maade osas tehti 11 asukohta, 5-tiinust kunni 28 tiinu suuruseni arwates, misjuures nendest 9 asukohta jagati asunikudele wälja, kuna kaks kohta (27- ja 22-tiinulised) kokku 49 tiinu jäid mõisa ja wabriku teenijate näol mõisnikule kasutada. Aga tänawu kewadel, 23. märtsil teine osa Salutaguse mõisa maadest tükeldati ära. 9 normaaltalukohtadeks, 5 — käsitöökohtadeks ja üks wabriku tööstuskohaks, millest mõisnikudele jäid kasutada kaks normaaltalukohta kokku 34 tiinu ja wabriku tööstuskoht — 48 hektaari suur.

Nendest andmetest on selgesti näha, et meie mõisaomanik on Salutaguse mõisa maadest ühel ja teisel näol maad kasutada saanud umbes 161 tiinu. Peale selle kuidas inimesed tõendawad, meie mõisnik olla ka teistest mõisatest maad kasutada saanud.“

Nad jätkawad: „Meie palume, et see tükeldatud mõisamaa, mida meie mõisnik on Salutaguse mõisast seaduswastaselts kasutada saanud, saaks meie 13-mõisatöölise wahel ära jaotatud, sest meile on antud kõigist 38 tiinu maad kasutada, asukoht nr. 46 — 14,5 tiinu suur ja 4 käsitöökohta, kokku 24 tiinu, millest iga ühe peale mõni süld üle kahe tiinu kasutada tuleb. Meie oleme perekonna inimesed ja täitsime ausasti endi kohuseid, seepärast ei wõi sellega leppida, et meie perekonnad kurwastawa puuduse sisse langewad ja langema peawad.“

Siin on see soowiawalduse täitmine, millega härra minister uhkustas. Ühele on kätte antud 161 tiinu, teised aga katusugu, kuidas nad oma 2 tiinuga künkale tulewad.

Samuti kibedalt kaebawad Pärnumaa Uue-Kariste endised tööliised oma häda üle. Neil on praegu kasutada waewalt 2 tiinu maad iga perekonna kohta.

Kurdawad ka Põlwa kirikumõisa endised tööliised, et neile maa-andmisel kui-

dagi wastu ei tulda. Nemad on pööranud põllutöoministri poole palwega, mis siia maani on jäetud tagajärjetuks. Selle wastu aga renditakse kohapeal riigimaid ühe käest teise kätte edasi ilma mingisuguste kitsendusteta.

Päris täbar lugu on Järwamaa Müüsleri mõisa töolistega. Neil kõigil on soetatud maapidamise inwentaar, aga neile ei ole siia maani isegi seda kindlasti öeldud, kas nad üldse maad saawad wõi mitte. Töölised omas hädas pööravad ühele ja teisele poole. Antagu neile vähemalt siis see teadmine, kas nad tulewiku üldse maad saawad wõi mitte.

Siin on karta, et põllutöoministerium kawatseb nähtawasti mitmed põllutöölised täitsa ilma maata jätta. Põhjusena osutuwat see, et mitmed neist töolistest pole küllalt kaua töötanud, et neile teatud mõisas maad anda. Kujutage nüüd ette, mis peawad lõppude-lõpuks peale hakkama need töölised, kes endile wastawa inwentaari on soetanud ja siia maani maad harinud ja kellelt seegi maalapikene ära wõetakse.

Mina arwan, et põllutöoministerium kuidagi wiisi ei tohiks asuda sellele kitsalt wormaalsele seisukohale, et maasaamisest peab olema tingimata eelduseks see, et tööline just teatud mõisas peab olema teeninud nii- ja niipalju aastaid. Siin tuleb tähendatud tingimusmoment käsitada laiemalt ses mõttes, et kui teatud tööline on üldse mõisais teeninud teatud aja, siis on temal ka maasaamise õigus.

Siit tuleme ühe teise üldküsümuse juurde: endiste mõisatöölise kinnitamata jätmise nende kohtadele. Põllutöominister ei ole kahjuks lähemalt öelnud, missugused põhjused on olnud, et terwet hulka endisi mõisatöölisi nende kohtadele kinnitamata jätta. Põllutöominister tähendas waid, et on jäänud kinnitamata 945 töölise, kinnitatud on 5504 — nii siis kaunis suur protsent — sellepärast, et nad ei olewat tarwilikke tõestusi põllutöoministeriumile esitanud. Põllutöominister ei ole kahjuks lähemalt seletanud, milles nende tarwilikkude tõestuste puudused seisawad. Ma tahaksin aga siiski oletada, et need puudused osutuwad otsitutena ega ole sedawõrd ränka laadi, et peaks ligi 1000 endist mõisatöölise maast hoopis ilma jätma.

Kõike kokku wõttes wõin resümee-rida järgmiselt: On hädatarwilik, et töölise maanormi suurendataks, selleks

eestkätt kasutades likwideeritawaid palgamaid ja neid eriotstarbe maid, mida wastawates lepingutes ettenähtud korras ei peeta. Nendest seisukohtadest wälja minnes panen Riigikogule wastuwõtmi-seks ette järgmise ülemineku-wormeli:

„Riigikogu, ära kuulates põllutöoministri wastuse 30 Riigikogu liikme arupärimise peale endiste mõisatöölise maaga warustamise kohta, rõhutab tarwet, et põllutöoministerium energilisemalt tegutseks Riigikogus endiste mõisatöölise kohtade maanormi suurendamise kohta wastuwõetud soowiawalduse täitmise mõttes ja et kiires korras lõpulikult lahendataks nende tööliskohtade küsimus, milliste waldajad siia maani alles kinnitamata, ning läheb päewakorras edasi.“

Põllutöominister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Peatan weel lühidalt üksikute küsimuste juures. Rkl. Gustawson tõi ette mitmed uued asjaolud, mida muidugi ei saa põhjalikult käsitada, sest et minul nende kohta täpseid andmeid kaasas ei ole. Aga mõne üksiku fakti kohta on minule üldjooned meelde jäänud. Nii näiteks Müüsleri mõisa Järwamaal. Seal, kui ma ei eksi, on üks osa töölisi tõesti kinnitamata jäänud. Mitte sellepärast, et nad poleks ministeriumile meeldinud, waid ministeriumil puudus nende kinnitamiseks seaduslik alus. Tunnistuste põhjal, mis nad ministeriumile on esitanud — wõi ei ole üldse tunnistusi esitanud —, nende põhjal ja maaseaduse muutmise-seaduse § 20-da märkuse põhjal ei ole põllutöoministril õigus olnud neid kohtadele määrata. § 20. märkus näeb ette — ma wormuleerin wabalt peast, sest et mul teksti kaasas ei ole — et mõisatöölisi, kes enne 1918. aastat mõisates on töötanud ja kunni mõisate tükeldamiseni mõisas teeninud, et ainult neid mõisatöölisi on põllutöoministeriumil wõimalik määrata, kõiki teisi ei saa aga määrata. Sagedasti pööravad põllutöoministeriumi poole endised isiklikud teenijad — toapoisid ja toatüdrukud — aga neid tuleb tahes wõi tahtmata määrata jätta; mina olen sarnastel kordadel soowitanud pöörata wallanõukogude poole, kellel on õigus neid maasaajateks määrata, muidugi kui seal wastawad maad ja krundid olemas. Kui siin küsiti, miks umbes 900 mõisatöölise kinnitamata on jäänud, siis just nendel põhjustel, mis maaseaduse § 20. märkus ette näeb, mitte

aga sellepärast, et üks mõisatöoline wahepeal on teise mõisa üle läinud ja teisest kolmandasse. See ei muuda asja. Meie oleme põllutöoministeriumis arusaamisel, et kui ta on mõisatöoline olnud, siis ei ole tähtis, missuguses mõisas ta teeninud, tähtis on ainult, et ta mõisatöoline on olnud ja kunni mõisa tükeldamiseni mõisas asunud, kust ta maad soowib saada.

Siis tähendas weel rkl. Gustawson Kärde mõisa peale, kus 50 hektaari sooheinamaad on tagawaramaaks katsejaamale jäetud. Nagu ma juba waremalt tähendasin, on minu poolt korraldus tehtud, et wastaw erikommisjon kohapeale sõidaks ja katsejaama ning tööliste ja asunikude huwid kohapeal läbi kaaluks, ühtlasi läbi waadates, kas katsejaama ei saaks mõne teise riigimaatüki arwel rahuldada. Talwe jooksul see komisjon sinna wälja sõita ei saanud, praegu aga on see komisjon kohapeal käinud ja ta töö resultaadid on selged. Umbes pool sellest maast on wõimalikuks leitud anda tööliste ja asunikude heinamaaga warustamiseks. Selle asjaolu teostamisele, härra Gustawson, on ministerium asunud enne eelarwe-komisjoni soowiawaldust ja kaugelt enne seda arupärimist, mis praegu esitatud, nõnda et siin midagi uut ei ole, waid tegemist on nende asjaoludega, mille teostamisele juba warem on asutud. Teisi küsimusi ma ei mäleta mis eriti selgitamist nõuaksid, ma lõpetan.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on rkl. Gustawson'il faktiliseks märkuseks.

O. Gustawson (is.): Tahtsin faktilise märkusena tähendada niipalju, et minul käsitada olewate andmete põhjal ei ole kõik kohtadele kinnitamata jäänud mõisatöölised enne majateenijad olnud. Nii Müüslaris, kui ka teisteski mõisates on kinnitamata jäetud peale teiste sarnasedki endised mõisatöölised, kes on mõisates töötanud sulastena. Peale põllutöoministri seletuse ärakuulamist on mul ometi selgusetu, mis põhjusel sarnased töölised siamaani on kohtadele kinnitamata.

O. Liigand (rhw.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Arwesse wõttes härra põllutöoministri seletust, et Wabariigi Walitsuse poolt kõik tehakse, et endised mõisatöölised tarwilikul wiisil ja määral maaga warustatud saawad, nii

nagu riigi maatagawarad seda lubawad, teen ma ettepaneku päewakorras edasi minna liht ülemineku-wormeliga ja nimelt järgmisega:

„Riigikogu, ära kuulates põllutöoministri wastamise 30 Riigikogu liikme arupärimise peale endiste mõisatöölise maaga warustamise kohta, läheb päewakorras edasi“.

Juhataja **A. Jürman**: Arupärimise kohta on tehtud kaks ettepanekut. 1) Rkl. Gustawson'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates põllutöoministri wastuse 30 Riigikogu liikme arupärimise peale endiste mõisatöölise maaga warustamise kohta, rõhutab tarwet, et põllutöoministerium energilisemalt tegutseks Riigikogus endiste mõisatöölise kohtade maa-normi suurendamise kohta wastuwõetud soowiawalduse täitmise mõttes ja et kiire korras lõpulikult lahendataks nende tööiskohtade küsimus, milliste waldajad siamaani alles kinnitamata, ning läheb päewakorras edasi.“

Peale selle on Riigikogu liikme Liigand'i poolt esitatud liht ülemineku-wormel. Asun hääletamisele. Hääletamisele tuleb rkl. Gustawson'i ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 16 häält, wastu 29 — seega tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Liigand'i lihtülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on lihtülemineku-wormel wastuwõetud.

6. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswasotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale nisuterade ja nisujahutollide tõstmise asjus.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kuigi Wabariigi Walitsuse poolt on wahepeal esitatud Riigikogule wastaw tollide kõrgendamise eelnõu, ja sel puhul, kui see seaduseelnõu Riigikogus otsustamisele tuleb ja Riigikogu oma lõpuliku otsuse peale üksikasjaliste läbikaalumiste wõib

anda, on siiski rahaministri seletus, mis ta ette tõi arupärimise peale wastates, sarnane, mida ei saa kuidagi rahuloldawaks tunnistada. Kokku wõttes oli rahaministri põhjendus see, et sissewedu oli

suur ja teiseks, et riigikassal oli raha tarwis. Kuid härra rahaministri seletus pole mitte kõigiti täpne, kõigepealt, mis puutub sisseweo suurusesse ja kaswamisesse. Et sissewedu suurem oleks, kui ta loomulikult olla wõiks — ja sisseweo suurenemist wõiks kirjutada sellele arwele, et rahwas nisujahu ülemäära tarwitas, siis seda arwud ja andmed ei tõenda. Kui meie wõtame arwud sisseweo kohta 1923., 1924., ja 1925. aastatel, siis näeme, et sisswedu on wähenenud. Nii on toodud 1923. aastal 16.386.000 klg. nisu, samal aastal aga jahu 13.557.000 klg. 1924. aastal on toodud terasid 7.803.797 klg. ja jahu 9.458.298 klg. 1925. aastal on sisse toodud nisu 2.241.060 klg. ja jahu 4.068.110 klg. Nii siis, 1923. aastal kokku 29.943.000 klg., 1924. aastal — 17.262.095 klg., 1925. aastal kõigest 6.304.170 klg. Wõiks ju wast öelda, kui meie aastaaegade järele otsustame, siis tänawu ähwardab wahest weel sissewedu suureneda, kuid siin wõiks wastuwäitena seda ette tuua, et loomulik oleks kõige pealt, kui sissewedu tänawu suureneks wõrreldes läinud aastaga sellel põhjusel, et meil teisest küljest piimasaaduste wäljajawedu on kaswanud ja kaswab järjest. (J. Hünerson, põl.: Produktseeritakse rohkem.) Jah, produtseeritakse rohkem ja wäljaweo korraldamine on paranenud. Nii näiteks on wälja weetud piimasaadusi 1923. aastal 663 miljoni marga eest, 1924. aastal tõusis see 1 miljardini ja kaswab järjest edasi, mille tagajärjel wäljajawedu käesolewal aastal wähemalt 1½ miljardini tõusma peaks. Selleks on wäljawaateid. Ja loomulik on, kui meil karjasaadusi wälja weetakse, siis selle asemele rahwa toitluseks tuleb aineid leida. Seda esiteks. Teisest küljest on kindlaks tehtud, et meie oma wiljaga läbi ei tule, waid keskmiselt 1 miljon puuda aastas wilja tuleb sisse tuua. Nii et loomulik on, kui nisu sissewedu kaswab, kuna nisu ka karjasaaduste asemel wõib tarwitada. Mida wähem karjasaadusi toiduks tarwitatakse, seda rohkem tuleks tarwitada nisu. Seda arwesse wõttes oleks loomulik, et nisu sissewedu kaswanud on. Seda aga nende arwude järele, mis tarwitada on, näidata ei saa. Kuid tänawuse esimese weerandaasta sissewedu suurem oli kui läinud aastal, siis wõiwad selleks mõjuwad olla järgmised põhjused. Kõigepealt oli põhjuseks see, et ilmaturul olid sood-

sad tingimused ja sellepärast oli ette näha, et wiljahind edaspidi tõuseb. Seda wõimalust kasutasid ka kaupmehed. Teiseks põhjuseks wõis see olla, et kaupmehed aimasid ette tollide tõstmist ja katsusid wõimalikult rohkesti sisse wedada.

Mis puutub tollide tõstmise tagajärgedesse riigikassa suhtes, siis ka need tagajärjed ei põhjenda tollide tõstmist. Nagu härra rahaminister tähendas, on üksi nisujahu tolliaitades olnud wana tolliga tollitud umbes 800.000 kilogrammi, kuna uue tollimäära järele tolliti umbes 400.000 kilogrammi jahu, peale selle terad, millest ka wäike osa tollimata oli. Tähendab, suur osa sellest kaubast, mis tolliaitades seisis, läks müügile, ilma et riik selle pealt oleks kõrgemat tolli saanud, kuid kodanikud pidid maksma sellest päewast arwates, kus tollide tõstmine teatawaks sai, kõrgemat hinda, mis teeb keskmiselt kilogrammi pealt 15 marka. Selle wõrra on ka saia hinda tõstetud. Nii on üksikud kaupmehed, sest siin on tegemist just üksikute kaupmeestega, kes rohkesti wilja sisse ostnud, tolli tõstmise tagajärjel teeninud kümneid miljonid üle öö, ilma et see teenimine kuidagi põhjendatud oleks. Riik ei ole selle juures tarwilikku tulu saanud. Teine asi oleks olnud, kui kõik see nisu ja jahu, mis tolli tõstmise päewal aidas oli, oleks tollitud uute kõrgendatud tollimäärade järele. Seda tehtud ei ole, waid jahu on turule lastud suuremalt osalt just wana tolliga. Peale selle oli hulk kaupsid kaupmeestel ladudes ja eraaitades, mis samuti kõrgendamata tolliga müügile läksid. Nisu ja nisujahu hinna tõusmisega on tõusnud ka teiste esimesejärgu toiduainete hind. See on harilik nähtus, ja see on ilmsiks tulnud ka käesolewal korral. Muuhulgas on tõusnud ka rukki ja rukkileiwa hind. Kohe pärast tollide tõstmist esinesid leiwawabrikud hindade tõstmisega, kus oli ette nähtud mitte ainult nisuleiwa, waid ka rukkileiwa hinna tõus, nagu seda Rotermaani tehaste kuulutustes ajalehtedes loeme. Sedasama wõib ka teiste kaupluste hindadest näha. Nii et ei saa kuidagi põhjendada wäidet, et meil nisu tarvitamine oleks ülemääraselt kaswanud, ja samuti ei ole tollide tõstmine riigikassa suhtes neid tagajärgi andnud, millega tollide tõstmist oleks wõinud põhjendada.

Selle wastu mina ei waidle, et riigikassa praegu ja wõib olla tol ajal oli wäga

raskes seisukorras. Kuid rasket seisukorda põhjendada sellega, et meie rahwas ülearu sööb, ülearu toiduaineid tarvitab, oleks minu arwates kõige suurem ülekoos rahwa wastu. Rahwa toitmine on kõigepealt rahwa sissetulekust. Kui meie arwusid waatleme, siis näeme, et rahwa sissetulek iga aastaga väheneb. Tähendab, rahwas wõis ka vähem toidu peale tarwitada. Raskuse põhjused on mujal, raskused olenewad just sellest, et meie majandust on väga halvasti ja omakasupüüdlilikult juhitud. Põhjendused on ühenduses ka nende nähtustega, mis ilmsiks tulewad meie majanduselusel, mida arwustamise alla saab wõtta, näiteks järgmise arupärimise — Harju panga loo — juures. Meie majanduselu on nii juhitud, et Harju panga lood on wõimalikuks saanud, et pank, mille läbi üksikud ringkonnad on rikastatud ja on warandusi kokku kogunud, et see pank pärast kokku wariseb ja selle läbi kõigepealt ainult eraisikud ei kannata, waid ka riigikassa Eesti panga kaudu otsekohe, — see on üks iseloomulik nähtus, ja näide sellest, kust tuleb otsida neid põhjusi, miks meie riigikassa seisukord halb on. Mitte aga ei ole siin tegemist meie rahwa laiemate hulkade ülejäu elamisega. Meie rahwas oma toitusolude poolest on juba langedud selle piirini, kust alla poole langeda raske on — tema on langedud alatoitluse, mis kahtlemata oma tagajärgi awaladab mitte ainult käesolewa põlwe kohta, waid ka edaspidi. Seda aga peaks meie riigi walitsus alati silmas pidama ja peaks püüdma selle asemel, et meie rahwa seisukorda weel raskendada, abinõusid otsima, et seda seisukorda parandada. Et seda tehtud oleks, seda meie kahjuks ka praeguse walitsuse juures kuidagi ära märkida ei wõi. Nii ei ole walitsuse sellekordne samm mitte põhjendatud, ja sellepärast esitan mina järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastuse Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale nisuterade ja nisujahutollide tõstmise asjus, konstateerib Riigikogu, et walitsus on tollitariife tõstnud Riigikogu kooswiibimise ajal ilma Riigikogu arwamise ärakuulamiseta, ja tunnistab tarwilikuks, et walitsus tollitariifide tõstmist ilma Riigikoguta mitte ette ei wõtaks, ja leiab, et nisuterade ja nisujahu tolli kõrgendamise esimesejärgu tarbeai-

nete hinda ja elukallidust tõstis, mis lubataw pole, — ja läheb päewakorras edasi“.

Siin on selle peale tähelpanu juhitud, et Riigikogu kooswiibimise ajal walitsus tollitariife muutnud on, ilma Riigikogu seisukoha ärakuulamiseta. Et walitsus seda tegema oleks pidanud, seda wõib järeldada sellest seisukohast, mida Riigikogu sama küsimuse arutamise puhul läinud aastal awaldas. Samuti aga wõib seda järeldada tollitariifide maksmapanemise seaduse mõttest ja neist seisukohtadest, mis põhjuseks olid selle seaduse wastuwõtmise puhul. Et walitsus tollitariifide tõstmist ilma Riigikoguta ette ei wõtaks, seda on tarwilik tunnistada ka selleks, et walitsus ometi ükskord ka Eesti-Läti tolliuniooni komisjoni Riigikogu esitajaid kutsuks. Seda on walitsusele mitu korda meelde tuletatud, aga walitsus ei ole seda senniajani tähele pannud.

J. Hünerson (põl.): Mina tahtsin mõne sõnaga seda külge härra Johanson'i poolt ettetoodud põhjendusest tollitariifide tõstmise wastu puudutada, mis toitmisküsimusesse puutub. Härra Johanson wõib olla tunneb neid tolli asju muidu väga hästi, aga mulle paistab küll, et tema toitmisküsimust siin hoopis waldakalt on käsitanud. Et nisujahu ja nisuterade sissewõo suurenemist põhjendada, selleks arwab härra Johanson küllalt olewat sellest, kui ta konstateerib, et wõi wäljawedu suurenenud on, ja et meie rahwal sellepärast teisi toiduaineid wäljaweetawa wõi asemel rohkem tarwis läheb. Mina juhin selle peale tähelpanu, et kui wõi wäljawedu suurenenud on sellel arwel, et wõid rohkem produtseeritakse kui ennem, siis ei oleks selle tasuks weel midagi tarwis sisse wedada. Ja see on ka fakt, et meil wõid on hakatud wiimastel aastatel palju rohkem produtseerima, kui see waremalt sündis. Teiseks ei wõi aga sai ehk nisuleib kuidagiwiisi mitte raswainete aset toitmises täita, tähendab, ta wõib seda täita haruldaselt wäikesel määral wõrdlemisi. Nagu meie teame, sisaldab ju leib, niihästi rukki-leib kui ka nisuleib peaaesjalikult süsiwesinikke ja kui meie tahaksime süsiwesinikkudega, tärglise ja suhkruga, enast toita, siis wõiksime meie neid paljudest toiduainetest saada, ja wõiksime sellejuures enast kas wõi lõhki süüa,

aga toidetud ei oleks meie selle juures siiski, waid meil on selle juurde waja weel teisi, nimelt konstateeritud toiduaineid, raswaaineid tarwitada. (A. Jõeäär, sd.: Ega see raswa tarwitamine ei õigusta tollide tõstmist!)

Kui teie ütlete, et wõi asemel on tarwis nisuleiba rohkem sisse tuua, siis juhiksin mina ja ka iga teine, kes tahab tõesti wäljaveetawa wõi, kui raswaaine asemel teist ainet soowitada, tähelpanu selle peale, et siin ikkagi midagi muud asemele soowitada ei saa, kui mingisugust teist raswainet, kui see odawam on, siis on see majanduslikult muidugi wäga kasulik, et seda wõi asemel tarwitataks. Kui aga lugu niisugune on, et meil tärklisist sisaldawaid toiduaineid tarwis oleks, siis peab ütleva, et ei olekaugeltki waja sisseweetud nisujahu ja nisuleiba sööma hakata, waid saame meie tärklisist wäga hästi kartulitest ja kartulid on meil omal küll ja küll, nii et isegi ei teata, kuhu neid õieti panna, waid peame kartulitest wiina ajama, mis ka küllaldaselt määral turgu ei leia. Sellepärast wõin ma siis ainult soowitada — sööge rohkem kartulid, siis ei ole nisusaia tarwiski!

L. Johanson (sd.): Mina arwan, et Eesti rahwas selle näpunäite omale kõrwa taha kirjutab. Ühtlasi awaldab ta muidugi tänu selle toitmise retsepti eest, mis härra Hünerson andis ja tänasest päewast peale hakkab rohkem kartulid sööma. Kuid ma arwan, et ta seda palju enam teeks, kui härra Hünerson kui instruktor rahwakoosolekutel samuti räägiks, et — sööge rohkem kartulid. Ja siis see erakond tulewikus wõiks kirjutada „kää küüt ja punu wao!“, asemel „kartuli erakond“. (Wahelhüüe põllumeeste poolt: Mis Te sellega öelda tahtsite?) Ma tahtsin sellega öelda, et Teie soowitate, et Eesti rahwas peab kartulitest elama. (J. Hünerson, põl.: Paljud rahwad elawad kartulitest!) Aga mina ütlen, et see teie soow ei leia täideminekut ka siis, kui nisutolle weelgi tõstetak. Ühes nisutollide tõstmisega on tõusnud ka esimesejärgu toiduainete hinnad. Üks esimesejärgu toiduaine on ka kartul, seda ma tunnistan, ja kartuli hind on tõusnud. (J. Hünerson, põl.: Mitte nisuterade tõusmise pärast.) Kartul on praegu kallim kui leib. Kartulimõõt

maksab praegu 140—200 marka, kui teie seda ostma lähete. Lihtrahwas ostab kartulid toobiga ja maksab kartuli toobist 10 marka. Üks toop kartulid ei wasta aga mitte toitwuse poolest ühe naela leiwale. Teie ütlete, sööge kartulid, muidu aetakse nad wiinaks. Et kartul wiinaks aetakse, see on fakt, ja sellepärast on ka kartuli hind tõusnud. Nii et teie nõuanne ei saa mitte tähele panna. Mis puutub wäljaweosse, siis mitte üksi sellepärast ei ole wäljawedu suurenenud, et põllumajapidamine intensiivsemaks on muutunud ja et rohkem piima saadakse, waid ka sellepärast, et on rohkem meiereisid awatud. (K. Päts, põl.: Ega meiereid ei lüpsa!) Ma arwan, et seda peab iga potipõllumees ka teadma, kes lüpsab. Ja selle tagajärjel, et meiereid sinna asutatakse, kus neid enne ei olnud, läheb siseturule vähem piimasaadusi, see peaks küll igapähele selge olema. Mida rohkem wäljawedu tõuseb, seda raskem on rahwal neid saadusi kätte saada, sest nende hind siseturul tõuseb. Ühes wäljaweo kaswamisega lähewad siseturu tarwitamise tingimused raskemaks, ja seda näitab ka tegelik elu.

Juhataja A. Jürman: Ette on pandud kaks ülemineku-wormelit. Esiteks rkl. Johanson'i poolt, mis järgmiselt käib: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastuse Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale nisuterade ja nisujahutollide tõstmise asjus, konstateerib Riigikogu, et walitsus on tollitariife tõstnud Riigikogu kooswiibimise ajal ilma Riigikogu arwamise ära kuulamiseta, ja tunnistab tarwilikuks, et walitsus tollitariifide tõstmist ilma Riigikoguta mitte ette ei wõtaks, ja leiab, et nisuterade ja nisujahutolli kõrwendamine esimesejärgu tarbeainete hinda ja elukallidust tõstis, mis lubataw pole. — ja läheb päewakorras edasi“.

Peale selle on rkl. Liigand'i poolt ette pandud liht ülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale nisuterade ja nisujahutollide tõstmise asjas, — läheb päewakorras edasi“.

Esiteks tuleb hääletamisele rkl. Johanson'i ülemineku-wormel. (Hääleta-

takse.) Nähtawa enamusega on see tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb liht üleminekuwormel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on liht üleminekuwormel wastu wõetud.

7. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale Harju panga maksujõuetuks jäämise asjas.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Härra rahaministri poolt antud seletus arupärimise peale Harju panga maksujõuetuks jäämise asjas ei olnud küllalt täielik selleks, et rahuldada arupärijaid. Wastus jäi saamata kõige olulisema küsimise peale: mis-

sugustest majanduspoliitilistest sihtjoontest wälja minnes krediteeriti Harju panka sadade miljonitega. Täiesti küsitawaks jääb, missuguseid sihte soowiti sellega kätte saada. Ei wõi ju ometi arwata, et seda waja oli igasugu kahtlaste, nüüd pankrottijäänud äride toetamiseks, kellel küllalt tagatise ei olnud selleks, et otsekohe Eesti pangast laenu saada. „Eesti Majandus“ kirjutas küll, et Harju pank olnud lihtsalt Eesti panga diskonto agentuuriks ja sellepärast arwab leht, et tema wastus selles asjas palju suurem on. Kuid mina ei tahaks ega julgeks seda uskuda. Niisama ei wastatud arupärimises ülesseatud küsimise peale: kas on rahaministri teades Harju panga poolt silmas peetud krediitseaduse §§ 20, 21, 23 ja 24 nõudmised? Nendes osades, kus wastus anti, wõis ta rahuldada ainult wälispidisel ja seda sellepärast, et wastus, mis anti, wäga awalik oli. Sisuliselt rahaldas see wastus selle tõttu aga weel vähem. Arupärijad seadsid esimese küsimise järgmiselt üles: kas on rahaministri poolt waremalt nii otsekohe kui ka Eesti panga kaudu mingisuguseid samme astunud Harju panga tegewuse rewideerimiseks ja saneerimiseks ja mis sel alal on tehtud? Wastus selle peale oli wäga lihtne: samme ei ole astunud mingisuguseid. Koguni selle wastu, kui juba pank Schultze tegewuse tagajärjel maksujõuetuse äärel oli ja põhikirja järele likwidatsioonile pidi tulema, siis toetati teda weel Eesti panga poolt suuremate summadega. Sarnast majanduspoliitikat ei

saa riigi ja rahwa huwides lubada, ei saa heaks kiita. Mina arwan, et küsimus on täitsa selge, ja pikemad seletused siin liigsed oleksid.

Panen isiklikult enda poolt, wastuwõtmiseks ette järgmise üleminekuwormeli: „Ära kuulates rahaministri seletust Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale Harju panga maksujõuetuks jäämise asjas, tunnistab Riigikogu seletuse mittehahuloldawaks ja läheb päewakorras edasi“.

O. Gustawson (is.): Arwan tõendada wõiwat, et kogu esimese ja teise Riigikogu kestes see on esimene juhtumine, kus Wabariigi Walitsuse esitaja arupärimises ülesseatud küsimiste peale wastused lihtsalt — wõlgu jätab. Rahaminister Sepp tahab nähtawasti tänagi wastuste andmisest keelduda waatamata, et Riigikogu liige Jõeäär arupärijate nimel teist korda on rõhutanud: meie ootame wastuseid. Seesugune waikimine oleks kuidagi andeksantaw ja arusaadaw, kui see sünniks mõne tähtsuseta küsimuse juures. Aga käesolewal juhtumisel, kus riigi kahjud ulatawad sadadesse miljonitesse, niisuguse pealiskaudsusega küsimusest mööda libiseda, on — lubamatu. Ma arwan, et ainukene wääriline wastus siin oleks: Rkl. Jõeäär'i poolt esitatud üleminekuwormel tuleks wastu wõtta, wastu wõtta selles mõttes, et umbusalduse awaldamine oma terawaotsaga oleks sihitud mitte niiwõrd Wabariigi Walitsuse kui rahaministri wastamiswiisi wastu.

Selleks puhuks aga, kui enamuserakonnad rkl. Jõeäär'i üleminekuwormeli tagasi lükkawad, esitan omalt poolt Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade nimel järgmise üleminekuwormeli: „Ära kuulates rahaministri seletust Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale Harju panga maksujõuetuks jäämise asjas, konstateerib Riigikogu, et rahaministeerium ei ole kõiki seadustes ettenähtud ülesandeid järelewalwe suhtes täitnud, ja läheb päewakorras edasi“.

Arwan, et see üleminekuwormel oma tagasihoidlikkuses tohiks wastuwõetaw olla keskrühmitustele. Härrad parem-

poosled hääletawad sellele kindlasti wastu. Sest kui siin kedagi hukkamõistmise teraw ots sihitud eestkätt nende härrade wastu, kes istuwad parempoolsete pinkidel. (J. Hünerson, põl: Tohoh!) Härra Hünerson, Teile tohiksid küll tutawad olla sarnased nimed, nagu härrad Päts, Westel ja teised. (J. Hünerson, põl: Westel pole kunagi siin istunud. — Ta istus — seal. Osutab walitsusliigete looshi poole. — Wahelhüü K. Päts'i, põl. poolt.) Härra Päts, mina Teie asemel olles, ei sõandaks peale Harju panga loo tõesti mitte tulla Riigikogus teistele moraali lugema.

Maei taha kogu selle loo juures pikemalt peatada. Ma toon waid ühe näite tõenduseks, kui kaugele kõnealolewad ringkonnad oma hoolimatuses on läinud. Kodanik, kelle kahju ulatab kunni 300.000 margani, on oma hoiusummad Harju panka wiinud ning need on seal lahkesti wastu wõetud siis, kui juba oli tehtud korraldus, laenusid mitte enam välja anda. Waatamata, et pank laenude wäljaandmise juba lõpetanud, luges panga juhatus iseenesest mõistetawaks, et sajatuhandlisi summasid weel hoiule wõtta. Panga juhatus teadis wäga hästi, kui lõpmata palju sekeldusi seesugune operatsioon hoiusummade omanikule kaela toob seks puhuks, kui ta hoiule usaldatud summasid kätte saada tahab, olgu wõi osaltki. (K. Päts, põl: Kas Teie ei ütleks nime?) See kodanik oli proua Seisler Tallinnast. Ma olen weendunud, et see ei olnud üksik sellesarnane juhtumine, waid et neid oli teisigi. Need kisendawad tõsiasjad peaksid meiegi wooruslagedas rahapoliitikas osutama liig skandaalseina. Need peaksid wäärima küll midagi muud, kui seda, et päewakorras lihtsalt — edasi minnakse, otseku ei oleks kõik korras.

Rahaminister L. Sepp: Austatud Riigikogu liikmed! Ma wõin ainult seda kinnitada, mis ma eelmisel koosolekul arupärimise peale wastasin, ja minu arust ei ole mina ühtegi wastust wõlgu jätnud nende asjade üle, mis mulle selged olid. (L. Johanson, sd.: Enne läksid kullafondid — nüüd raudteed.) Mis kullafondisse puutub, siis ei ole Teil, härra Johanson, paljugi selge, ja et selgust saada, tuleb Teil palju tööd

teha. (L. Johanson, sd.: Teile on nad wäga selged, sest Teie olite selle tarwitamise juures, Teie olite direktor!)

Juhataja A. Jürman: Palun kohapealt mitte rääkida.

Rahaminister L. Sepp: Nendele asjadele, mis minul on ametlikult korda läinud teada saada, neile asjadele olen mina käiku andnud, aga nende asjade peale, mis minul teada ei ole, ei saa mina ka wastata ja nende selgitamine on edaspidine hoolekandjate töö. Kui seal midagi selgub, siis on nende kohus samme ette wõtta. Ma ütlesin, nende sammude üle ei walwa rahaministeerium, waid kohus. Kuid ka üldiselt ei wõi rahaministeerium erapanke rewideerida ilma wastawate kaebtusteta aktsionääride wõi teatud ringkondade poolt. Nii et praegu wastutust panna rahaministeeriumi peale, oleks küll ebakohane. Erateel on muidugi teada, et Harju pangal on halbu geeniusi olnud, ja peab ütleva, et üks nendest on tegelikult wast süüdi selles, et see pank niikaugele on läinud. Kuid seda meest siin ühele ringkonnale peale määrada oleks raske, sest tal ei ole mitte ühelt poolt juured olnud, waid ka teie seast, härra Johanson, teie poliitilistes ringkondades on tal sõpru olnud. (Hulgalised wahelhüüded pahemalt poolt.) Gustaw Linkwist on omal ajal pahemale tiiwale ligidal olnud... (Hulgalised wahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja A. Jürman: Palun rahu!

Rahaminister L. Sepp: ...kellel koguni ärilisi sidemeid selle härraga on olnud. (Hulgalised wahelhüüded pahemalt poolt. M. Laarman, põl: Tõde on kibe, aga mis sinna parata.) Igatahes minul on andmeid selle kohta. Ma ei tee sellepärast kellelegi etteheiteid, kuid ainult tahaksin seda öelda, et raske on meie praeguse majandusliku konjunkturi juures otsekohe rinna peale lüües öelda, et waadake, meie oleme ainult puhtad ja teised on tõlnerid. Meie majanduselus on tõesti raskusi olnud ja mina ei ütle, et siin ühel wõi teisel pool eksitud ei ole, kuid ma waidlen selle wastu, et tahetakse teha seda ühe monopooliks. Ma arwan, et

meie majanduslik terwenemine, ma olen seda tarwidust alati alla kriipsutanud, et meie majanduslik terwenemine on wõimalik siis, kui kõik ringkonnad seda päris tõsiselt wõtaksid. Kui meie aga kõik ainult omale wastu rindu lööme ja soowitame oma naabritele midagi parandawat ette wõtta, siis ma arwan, ei ole meil mitte tõsine pind täielikuks terwenemiseks. Ma arwan, et meie saaksime seda ainult siis kätte, kui igaiüks otsib wälja igasugu wigu niihästi oma enese juures, kui ka teiste juures, mis tuleksid parandada. Ainult sel juhtumisel oleks weendumusi, et meie raskustest üle saame. Kui meie praeguse majandusliku kokkuwarisemise juures, juurde wõtame igasugu poliitilisi agitatsioonid, siis ei saa meie kuigi hästi neist wapustustest üle. Praegune kokkuwarisemine on väga kurb nähtus, seda peab kindla käega piirama ja likwideerima. Kuid kui seda weel ära kasutada teatawaks otstarbeks, siis ma arwan ei lähe meie oma terwendamisega mitte edasi, waid läheme tingimata tagurpidi.

L. Johanson (sd.): Selle asemel, et esineda asjalikkude seletustega, on härra rahaminister tarwilikuks pidanud kahtlustusi heita selles mõttes, nagu oleks nende ringkondade hulgas, kes Harju panga lähedal seisnud, ka mõni sotsiaaldemokraat, wõi mõni pahempoolsetest olnud. Selle peale pean mina niipalju wastama, et Linkwist, keda Teie siin nimetasite, ei ole kunagi olnud Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei liige. Mina olen olnud Asutawa Kogu ajast peale Tallinnas ja tunnen Tallinna sotsialistlikke ringkondi ja sellest ajast peale hakkab Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei tegewus. Mina ei tunne seda inimest näo järele, ja ei ole teda ka kunagi kuskil näinud. Niisama wähe on ta sotsialist, kui härra Leo Sepp, kes ka wist kunagi üliõpilase põlwes end tunnistanud sotsialistiks, nagu mõni teine põllumeeski. (J. Hünerson, põl.: No noh, ei ole olnud!) Miks ei ole, sest weneajal oli ju mood, et üks kui teine mees, kes nüüd paremal poolt istub, punast särki pükste peal kandis. (J. Hünerson, põl.: Annaks jumal, et Teie ka hauda läheksite ilma punase särkita. Wahelhüüe paremalt poolt: Kas punane särk Teie erakonna tundemärk on?) Mis

puutub punasesse wärwisse, siis ei ole see minu tundemärk, waid nagu ajalehtede teated ütewad, haridusministri poolt äramärgitud isamaaliku meele puudumise tundemärk. Kui keegi proua kannab kübaral punast linti, siis see enam isamaalane ei ole. Mis puutub härra Sepp'a üleskutsesse, et kõik ringkonnad peaksid nüüd tõsiselt käsile wõtma ja katsuma neist raskustest üle saada, siis on see iseenesest väga õige soow, kuid kahjuks ei ole need ringkonnad, kelle esitaja härra Sepp on, senni seda teinud ja just see on meie majanduselu raskustesse wiinud. Härra Sepp on wõinud pikemat aega juhatada Eesti panga tegewust, ja Eesti panga tegewus on ka siin arwustuse all olnud, ja selleks on tulnud Riigikogu komisjon moodustada, kes oma tegewust weel lõpetanud ei ole. Kuid on näha, et need ringkonnad ei mõtlegi selle peale, et meie majanduselu üles ehitada, waid nad ikka ja uuesti katsesarwi wälja sirutawad selleks, et jällegi mõnesuguseid operatsioone teha, sarnaseid operatsioone, mis meie majanduselule ainult kahjuks tulewad. Ja mina arwan, et härra Sepp, kes siin sarnase manitsusega Riigikogu poole pööras, kõigepealt pööraku enese ja oma ringkonna poole, ja teiseks, ärgu tulgu niisuguste wäidete, nagu kuuluks härra Linkwist meie erakonda.

Juhataja **A. Jürman**: Ettepanekud on tulnud järgmised: „Ära kuulates rahaministri seletuse Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale Harju panga maksujõutuks jäämise asjas — tunnistab Riigikogu seletuse mitterahuloldawaks, ja läheb päewakorras edasi“.

See on rkl. Jõeäär'i poolt.

Siis järgmine rkl. Gustawson'i poolt: „Ära kuulates rahaministri seletuse Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise peale Harju panga maksujõuetuks jäämise asjas konstateerib Riigikogu, et rahaministeerium ei ole kõiki seadustes ettenähtud ülesandeid järelwalwe suhtes täitnud, ja läheb päewakorras edasi“.

Siis lõpuks lihtülemineku-wormel rkl. Martinson'i poolt: „Ära kuulates läbirääkimisi sotsiaaldemokraatliku tööliste partei arupärimise peale Harju panga maksu-

jõuetuks jäämise asjus, läheb Riigikogu päewakorras edasi“.

Ma panen need ettepanekud selles järjekorras hääletamisele, nagu ma nad ette kandsin. Esimesena tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 20 häält, vastu 28, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Gustawson'i ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 19 häält, vastu 26, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Martinson'i liht ülemineku-wormel. (H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 27 häält, vastu — 19, seega on ettepanek vastu wõetud.

Kuna Riigikogu juba 2 tundi on töötanud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 6.55 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

8. Läbirääkimised põllutööministri erakorralise teada- ande puhul era- korralise metsa- langi realiseeri- mise küsimuse kohta.

A. Tupits (põl.):
Austatud Riigikogu
liikmed! Teisipäe-
wasel Riigikogu
koosolekul esines
härra põllutööminis-
ter erakorralise se-
letusega tänawu ke-
wadel asetleidnud

erakorralise mtsamüügi üle. See seletus jättis kahjuks nii mõnedki asjad selguse-
taks, ega saa mõne väitega nõus olla,
mille lähem selgitamine sellepärast tar-
wilik oleks. Härra põllutööministri sele-
tus keerles kolme punkti ümber. Need
olid 1) metsahind, mille erakorralise
langi müügist riik sai, 2) erakorralise
metsalangi müügi korraldus ja 3) met-
sade peawalitsuse juhataja lähedane su-
gulus suuremal määral metsa ostnud Läti
metsaäri sinse esitajaga. Ka mina ta-
haksin nende punktide juures pisut pea-
tada.

Kõigepealt hinna juures, mis erakor-
ralise langi müügiga saadi, mille ümbergi
need waidlused, mis ajakirjanduses olnud,

keerlenud on. Põllutööminister loeb saa-
dud hinna täiesti rahuloldawaks. Kõrge-
mat hinda ei olewat üldse enam wõima-
lik olnud saada. Ta jättis aga wasta-
mata küsimustele, mida ajakirjanduseski
käsitatud, et millega on seletataw asja-
olu, et kohati, kus mets vähemate osa-
dena mügile on lastud, korralistest lanki-
dest märksa kõrgemat hinda on saadud,
kui erakorralistest. Teadupärast aga wa-
liti erakorraliseks müügiks välja kõige-
parem Eesti mets, mis meil üldse olemas
on, ja „Postimehest“ wõisime lugeda, et
metsade peawalitsus ise enne seda era-
korralist metsaoperatsiooni kalkureeri-
nud, et erakorraliste lankide hind peaks
umbes 75% kõrgemaks kujunema harili-
kust, tähendab, kui korraliste lankide
hind. Tähendab, metsade peawalitsus
hindas ise erakorralisele müügile määra-
tud metsa ligi kahe wõrra paremaks, kui
metsa, mida harilikus korras müüakse.
(Wahelhüüe põllutööminister
A. Kerem'i poolt.) — Sellepärast
tahaksingi siin küsida, et millega on sele-
tataw see nähtus, et näiteks Puurman'i
metskonnas on müüdnud erakorraline,
seega hea lank 56,36% juurdepanekuga,
korraline, seega harilik segamets, 80%-lise
juurdepakkumisega, Waste mõisas era-
korraline lank 50%-lise juurdepakkumi-
saga, vähema wäärtuslik mets aga, nagu
kohalikud elanikud tõendawad, märksa
kallimat, 80%-lise juurdepakkumisega,
Orawa metskonnas erakorraline lank
52%-ga, korraline, seega harilik sega-
mets, 57%-lise juurdepakkumisega. Need
on näited, mis minul teada on. Huwitu-
seta ei oleks sellejuures weel järgmised
arwud: Wirumaal, kus erakorraline lank
ühes metskonnas vähema osana müügile
tuli, on ta eest juurde pakutud 121,92% —
keskmise juurdepakkumine suurte era-
korraliste lankide eest 50% ümber mil-
legagi.

Nii näeme, et mitmel pool hariliku se-
gametsa eest kõrgemat hinda on saadud,
kui selle erakordse suurte üksustena
müügilelastud metsa eest. Härra põllu-
tööminister seletas warem ajakirjandu-
ses, et tal teada ei olewat, miks ühel wõi
teisel juhtumisel rohkem wõi vähem pa-
kutawat. Kui mitte põllutööministril,
siis küll aga metsade peawalitsusel, ei
peaks see teadmata olma, ja nimelt ses
mõttes, kas oli neis kohtades harilik lank
erakorralisest parem, wõi olenes kõrgema
hinna saamine mõnest teistsugusest

müügikorraldusest, see on metsa müügile-laskmistest vähemate üksustena ja awalikul wõistluspakkumisel.

Need protsendilised arwud olgu ju üksnes iseloomustusena ette toodud, nende põhjal wõib küll suhtelisi wõrdlusi teha, aga ei saa otsustada, nagu seda põllutööminister oma seletustes tegi, kui ta wõrdles juurdepakkumise protsente, et erakorraline metsamüük on kasulikult läbi wiidud. Minu arwates tuleb seda ikkagi teisiti kalkuleerida, wõrreldes saadud hindu praeguse ilmaturu hinnaga, tehes wiimases muidugi kõik tarwilikud mahaarwamised, nagu metsa ümbertöötamise, transporteerimise, kapitaali ja ettewõtja keskmised teenistusprotsendid jne. Oleks huwitaw teada, kas meie põllutööministeerium wõi metsade peawalitsus ka niisuguseid kalkulatsioone wahel teewad? Sellest ei ole vähemalt siiamaalsetes seletustes midagi kuulda olnud. Üksnes niisugused arwestamid aga oleksid tõenduseks meie metsaoperatsioonide tulususest wõi kahjulikkusest riigile.

Mis puutub nüüd meie metsa wäljapakkumise wiisisse, siis on selle üle nurinat kostnud niikaua, kui neid operatsioone meil on toimetatud, see on, algusest peale. Ja wist härra põllutööminister ei ütlenud, et siin pahatihti põhjuseks oleks nurinat. Nurinat on ka möödunud erakorralise operatsiooni puhul õige mitmelt poolt kuuldawale tulnud. Põllutööminister oma seletuses ütleb küll, et just eriti riigihuwide silmaspidamise pärast tänawu erakorralist metsamüüki ei ole toimetatud harilikus korras, see on, mitte awaliku enampakkumise korras. Mind, samuti ka wist paljuid teisi, jätab aga see uus kord umbusklikuks, kas ta riigile tulusam on, kui endine awalik, kõigi kodanikkude silmade all sündiw wõistluspakkumine. Selle uue korra juures kutsutakse need kokku, keda metsade peawalitsus heaks arwab kutsuda, ja piirdatakse siis selle ostjate ringkonnaga. Kas sellejuures kõige kõrgem hind kätte saadakse, jääb küsitawaks. Täielikuks uudeks aga oli põllutööministri seletus, et nüüd wõistluspakkumise asemel koguni weel uus wiis tarwitusele olewat wõetud, ja nimelt, et metsade peawalitsusest ametnik telefoniga kõlistab wõistlejatele äridele, kas need rohkem ei paku, ja sellega asjal lõpp.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär J. Piiskar).

Noh, niisuguste kõlistamiste peale palju lootusi panna ei wõi, et sel teel riigihuwid kõige rohkem kaitstud saawad. Ja naljakas on, kuidas meil nii mitmel ja täitsa lahkuminewal wiisil riigi warandust realiseeritakse. Mõned asutused, näiteks sõjaministeerium, nagu ma lehtedest loen, ei saa muidu tühje kilukarpegi wõi pakk-kaste realiseerida, kui kuulata awalik wõistluspakkumine wälja. Teistes asutustes wõib aga miljonilisi toiminguid isegi telefoni teel sobitada.

Tõsi on ju, et härra põllutööminister kõneles ka asetleidnud awalikkudest järelepakkumistestki. Aga nende järelepakkumiste korraldamise wiis ongi see, mis peajaslikult nurinat on tekkitanud, sest et need on nii lühikeseajalised olnud, et sarnaseid toiminguid üldse mõtet ei ole korraldada. Sest mis mõte on niisuguse järelepakkumise korraldamisel, kui see näiteks Woltweti metsamüügi juures aset on leidnud, kus 14. märtsil, see on laupäewal, Tallinnast teade wälja saadetakse, et 16. märtsil, see on esmaspäewal, on metsamüük. Sellest ei saa keegi peale asjasse warem ühel wõi teisel teel pühendatute, teadagi, kõnelemata tarwilikkude miljoniliste kautsjonide soetamisest jne.

Ja otse kui ei ole riigil wõimalust olnud pikemaid tähtaegu määrata? Kõnele sellepärast, et minu arwates tulewikus nii küll enam talitada ei wõiks.

Edasi jäi minul põllutööministri seletusest arusaamatuks see põhjendus, mille pärast tema riigile soodsamaks loeb, et metsamüüki awalikult ei toimetataks. Ta ütles, et niisuguse pakkumiswiisi juures, nagu seda nüüd erakorralise langi müügil käsitatud, ministeerium ennast kuidagi pakkumistega ei olewat sidunud, waid enesele wabaduse jätnud walitsusele kinditamiseks esitada ainult neid pakkumisi, kus täielik turuhind wälja on pakutud.

Mina küsiks, kas siis awaliku enampakkumise juures ministeerium, kui ta sellest awalikult teatab, kõiki neid wõimalusi enesele lahtiseks jätta ei saa? Mina arwan, et see täitsa wõimalik on.

Ja nüüd lõpuks kolmas punkt, see on metsade peawalitsuse juhataja lähedane sugulus Läti metsaäri siinse esitajaga, missugune äri suuremaks metsaostjaks olnud. Mina ei tunne ega ole isiklikult elus näinud ei härra Rosen'it ega ta

wenda, ega ole mul isiklikult nende wastu ei vähematki wiha ega waenu. Kui minu toimetusel ilmuwas ajalehes siiski seda küsimust on puudutatud, siis on see awaliku arwamise paratamata kohus olnud, mis wastu peegeldama peab seltskondlikku meeoleolu. Ja et seltskonnas see asjaolu wiimasel ajal on olnud ja praegu on sagedaseks kõneaineks, seda on põllutööminister ka wist teistest ajalehtedest lugenud, kus ammu warem on härra Rosen'ist ja ta wennast juba kirjutatud.

Härra põllutööminister ütles, et härra Rosen'i wend, — see kes Läti metsaäri siinseks esitajaks — ei ole lepingute sõlmimisest osa wõtnud. Minu arwates ei ole sel wäitel mingit tähtsust, sest lepingute sõlmimine on puht wäline wormi täitmine, mida ükskõik kes wõib toimetada. Palju tähtsam on teine kord näiteks informatsioon, sidemed jne., mis seltskonna silmis ebasoowitawatele nähtustele põhjust wõiwad anda, ma ütlen wõiwad anda, kui keegi riigiteenistuses wastutawal kohal seisja oma lähedase sugulasega ärilises wahekorras on.

Ma saan ju täiesti põllutööministri inimlikkudest tunnetest aru, kui ta toonitas, et inimene on 10 kuud teenistusest olnud, on perekonnaga inimene jne. aga sellepärast ei wõi meie neid üldtunnustatud põhimõtteid, mis riiklikkudes asutustes teenistuses olijate kohta igal maal makswad ja mis tegelik elu ise käsikwalt ette dikteerib, ometi tähele panemata jätta. See oleks libedale teele sattumine, ja seltskonnast kostawad etteheited, mis teinekord wõib olla tegelikult ka aluseta on, ei waibuks mitte.

O. Gustawson (is.): Ma tahtsin teha waid mõne märkuse. Põllumeestekogude häälekandja „Kaja“, kandes käesolewa küsimuse awalikkuse ette, on unustanud selle wanasõna: poodu majas ei räägita nõorist. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t.) Kui keegi oleks üldse pidanud wiisakalt suu wett täis hoidma selles küsimuses, siis need, kes kuuluwad põllumeeste ridadesse. (J. T e m a n t, p õ l.: M i s T e i e r ä ä g i t e?) Sest just need ringkonnad on alati asunud seisukohal, et sarnased küsimused tuleksid lahendada mitte riigi fiskuse, waid nende tasku „fiskuse“ huwides — põhimõte, millele wastawalt nad on järjekindlalt talitanud, olgu see siis Wene-Balti loos wõi Harju panga asjus wõi mõnes muus kasulikus kaubas.

Härra Tonkman, kes kuulub põllumeeste rühma, on enam kui üks kord siit kõnetoolilt nagu rauda rainunud selle eest: mets tuleb maha müüa odawalt. Härra Tonkman, põhjendades oma arupärimist erakorralise metsa raielangi müügile määramise kohta, ütles ühel läinud sügise detsembrikuu istungil järgmist: „Oletame et kinnitamine seisis sellepärast, et langed olewat wäga odawalt müüdnud, kuid see ei ole millegagi põhjendatud. Kindel on see, et kui metsalanged on enampakkumisel müüdnud, siis peab müügi kinnitama, aga mitte asjata põhjusi otsides kinnitamata jätma.“ See on teiste sõnadega: mida odawamalt riigimets maha müüa, seda parem. Sellejuures on enesestmõistetawaks eelduseks see, et ostjaks peab olema omamees — siis on asjad korras. Ja et need härrad odawat metsamüüki mitte qinult ei propageeri, waid tegelikultki seda odawat kaupawäga hästi kasutada oskawad, seda näitab muuseas ühe metsalangi müümine Mõtsus. Selle sooritas seal aktsiaselts „Lignum'i“ nimel üks härra, kes põllumeestekogudesse kuuludes ajakirjandusele juba mitu aega tänuilikuks käsitusobjektiks olnud, küll „Aseri“ asjus, küll Wene-Balti tehaste loos jne. See härra on ostnud Mõtsus 60 tiinu metsa, mis oli hinnatud 5.481.971 marga peale, makstes selle eest 6.855.000 marka, s. o. 25,06% üle taksihinna. (E. J o n a s, i s.: K e s e e o n?) Ärgem rääkigem nimedest. Wõiks wast arwata, et Mõtsu mets on üldse üks halwematest metsadest, sest seal on olnud raielanke, kus puumassi on raiumistel osutunud kõigest 12%. Ma loen tarwilikuks rõhutada, et see lank, mille tähendatud härra omandanud, on mul käsitada olewate andmete järgi üks paremaid. Seal on takseeritud 45 kantsülda puumassi ühe tiinu kohta. Olgu tähendatud, et keskmiseks tegelikult saadud puumassiks ühelt tiinult osutub 24 kantsülda. Ja sarnase ilusa ning sisuka suutäie on tähendatud härra saanud kõigest 114.000 marga eest, ümmarguselt arwates. See härra ei kasutanud seda raielanki mitte ise, waid müüs selle otsekohe edasi samale Läti firmale, kelle otsa „Kaja“ nüüd ninali on kukkunud. Kui palju tähendatud härra wahepealt profiidina oma tasku pani, seda ma mujdugi ei tea ja „Kaja“ ei kirjuta sellest ka midagi. Oletada wõiks wast oma miljonikest 3—4.

Samuti on Läti firmal sidemeid ühe

meie teise metsa suuräriga „Silwa'ga“. „Silwa“ ostis peale muude teatawasti ka Kõpu metskonnast metsatüki. Oli seegi õige suur suutäis, kõwa 200 tiinu, „Silwa“ müüs selle metsatüki edasi samale Läti firmale, kelle peale „Kaja“ nüüd väga kuri on. „Silwa“ maksis Kõpu metskonna langile ligi 55% taksihinnast. Kui kallilt „Silwa“ selle edasi müüs Läti selt-sile, sellest waikib ajalugu. „Waba Maa“ katsus kord selle kasuliku kauba katet pisut kergitada, aga siis kukkus „Kaja“ talle väga kurjalt kallale, leides, et see ei olla teiste asi, kuidas „Silwa“ head äri teeb — isamaa huwides muidugi. Aga meie teame ju, et põllumeeste „Kajast“ „Silwani“ sama pikk maa on, nagu peast parukani — mitte rohkem.

„Silwa“ ja „Lignum'i“ eellugude armust tundus päris üllatawana, kui põllumeeste häälekandja käesolewas küsimuses korruga leidis: isamaa metsad on hädaohus. Ma olen kindlasti weendunud selles, et kogu see kabuhirm oli kantud sellest, mida rahwas nimetab kadeduseks. Näib kindel olewat, et kui kõik realiseeritud suutäied erakorralisest metsalangist oleksid läinud „Lignum'i“ ja „Silwa“ kaudu Läti firma kätte, siis „Kaja“ oleks suu wett täis wõtnud ja mitte sõnagi rääkinud sellest asjast. Ent et ainult osakene seda teed kaudu läks, suurem hulk aga otsekohe Läti firmale anti, kukutigi hädaldama. Põllumeeste ringkonnad on teatawasti harjunud wõtma asju nõnda, et kus midagi on iiales tasku pudenemas, seal nende task alati lahkesti lahti on wastuwõtmiseks. Sellepärast tuleb „Kaja“ pahameelest kindlasti aru saada nõnda, et kui kogu erakorralise raielangi realiseerimine oleks sündinud „Kaja“ ringkonnade kaudu ja kui metsad oleksid neile samuti mühanud, nagu kaerad omal ajal, siis oleks olnud kõik korrast ja nad oleksid nii enne kui pärast kaitsenud põhimõtet — metsad tulewad wõimalikult odawalt maha müüa. (J. Temant; põl.: Kas need on rahwasaadiku sõnad?) Need ei ole teinekord ka mitte rahwasaadiku teod, mis teie tiwalt tehakse, aga meie ei saa sinna midagi parata. Teopatt olewat aga suurem kui sõnapatt.

Ma ei imestaks mitte, kui see küsimus oleks üles wõetud mõnelt teiselt poolt. (J. Sepp, mo.: Miks Teie siis senni waikisite ja nüüd alles rääkima hakkate?) Metsalangi rea-

liseerimine on tõepoolest küsimus, kus oleks waja selgust muretseda.

Peab otsekohe konstaterima, erakorralise metsalangi realiseerimine ei ole andnud seda efekti, mis temast loodeti. Kui Wabariigi Walitsus läinud aastal oli otsustanud metsa erakorraliselt müügile määrata, siis selle eeldusega, et soetada riigikassale kiires korrast, kas wäliswaluutas wõi oma rahas suuremaid sissetulekuid. Nüüd aga, kus see operatsioon osalt seljataga, wõime öelda, et wäliswaluuta otsekohe saamise mõttes on mängust hoopis wälja jäänud, ja et metsa eest lunastatud oma raha ka kuigi palju otsekohe kätte saadud ei ole. Osa erakorraliselt müügile määratud metsalange on küll maha müüdnud, aga õige wäike protsent hinnast on wälja makstud sularahas — suurema osa peale on antud pankade garantii. Kuid see ei ole ometi puhas raha. Kui aga lugu nii on, et wäliswaluuta saamise mõttes erakorralise metsamüügi operatsioon luhta on läinud, siis tekib paratamatult küsimus, milleks siis üldse waja oli erakorralist raielangi müügile määrata. Põllutöominister on katsunud seletada, et kuigi selles osas operatsioon äpardunud, siiski olla tal oma positiivsed tulemused — meie olla wõinud metsa sissetulekut tänawu fikseerida kaugelt suuremana kui harilikult. Seda oleks aga saadud teha harilikus metsamüügi korrast, ilma et tarwis oleks olnud erakorralise raielangi küsimust üldse nii suurelt üles puhuda. Kui läinud aastal meie metsahinnad ennekuulmata odawad olid ja läbistikku juurde pakuti üle riigi üldiselt wõttes 23,15% 1923. a. 58,84% ja 1922. a. 76,65% asemele — taks on wahepeal kõrgendatud 41% wõrra — siis awaldas siin kahtlemata mõju erakorralise raielangi müügile määramine. Kõik suuremad firmad pidid korralise raielangi realiseerimisel loomulikult asuma äraootawale seisukohale teades, et erakorraliseks raielangiks wälja walitakse kõigeparemad metsatükid kõigesoodsamates kohtades. Selles suhtes wõime julgesti konstaterida erakorralise raielangiga negatiivse mõju üldiste metsahindade kohta meil.

Mis nüüd puutub erakorralise raielangiga realiseerimisesse, siis on Riigikogu liige härra Tupits juba käsitanud selle ebaõnnestunud külgi. Mulle näib samuti, et ei saawutatud seda, mida soowiti, kui erakorraline raielangi määrati müügile wõimalikult suurte müügiüksustena. Põl-

lutööminister on seletanud — suurematele firmadele suuremaid tükke andes võimaldatawat neile oma tööstust paremini organiseerida, seda koondades teatud kohta. See paremus peaks loomulikult tingima suuremate tükide kõrgema hinna. Kui aga silmitseda juba müüdü metsatükke, siis näeme, mida suurem tükk, seda odavam hind ja ümberpöördukt. Wõtke wõi näiteks Kõpu metskond. Seal ostis „Silwa“ ja müüs edasi Läti firmale 200 tiinu suuruse metsatüki, taksihinnale juurde pakkudes 55%. Wastsemõisa metskonna üks metsalank, 42,2 tiinu suur, tõi 80%-lise juurdepakkumise, nii siis 25% rohkem kui Kõpu oma. Wõi wõtke wõrdluseks Wana-Antsla metskonna üks lank, 50 tiinu suur, sellele pakuti juurde 78%, ja pange sinna kõrwale see kurikuulus Woltweti lank, mis Läti firma kätte läks — 261,45 tiinu suur, juurde pakuti aga ainult 51,78%.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär J. Holberg.)

Härra põllutööminister on seletanud oma wastuses — seal olla väga palju tuulemurtud puid olnud. Neid wõis seal tõesti olla, aga sel määral igatahes mitte, et tingida nii madalat juurdepakkumist. Muidu peab aga konstateerima, et nii puumassi sisaldawuse kui ka oma geograafilise asetuse poolest on Woltweti metskond üks paremaid. Asub raudtee lähedal ja Pärnu merirannast ka mitte liig kaugel. Need kaks tingimust — massi rohkus ühelt — ja metsa asetuse teiselt poolt — mõjutawad metsahinda alati mitte langetawalt, waid tõstwalt. Siin aga näeme, kuidas need kaks enamsoodustawat tegurit pea mingit mõju awaldanud ei ole. Määratu suur, 261-tiinuline lank müüdi maha, saadi juurde kõigist 51,78% taksihinnale.

Ma kaldun samuti arwamisele, et üheks põhjuseks, mis võimaldas Läti firmale selle tüki wõrdlemisi odawalt kätte saada, oli wististi väga lühikene aeg pakumise wäljakuulutamiseks ja müügi kinnitamiseks. 16.—18. märtsini oli kõik walmis. Siin seletati küll, et selle juures on paar eelpakkumist olnud, üks wist jaanuaris ja teine webruaris, aga needki eellood osutuwad rohkem teatud dekoratsioonina kui sisulise wäärtusega teguritena.

Üldse on tähendatud Läti firmale müüdü metsa 119.240.100 marga eest. Taksihind oli 76.971.729 marka, nii siis on Läti

selts kokku juurde pakkunud 42.268.282 marka, see on läbistikku 54,91%. Siin peab otsekohe konstateerima, et Läti firma protsent, kuigi mitte palju aga teatud määral ometi wäiksem on, kui üldine juurdepakkumis-protsent erakordse raielangi realiseeritud osal. Sellepärast on inimlikult väga arusaadaw, et otsitakse põhjusi sellele nähtele. Ühe põhjusena on härra Tupits osutanud seda, et tähendatud Läti firma nimel on toiminud metsade peawalitsuse juhataja lugupeetud härra Roseni' wend. Härra põllutööminister on katsunud seletada, nagu oleks härra Roseni' wend astunud tähendatud Läti firma teenistusse alles siis, kui kõneall olewad tehingud juba sooritatud olnud. Ometi näib aga kindel olewat, et härra Rosen on astunud nimetatud aktsiaseltsi teenistusse otsekohe kui tähendatud aktsiaselts loa sai Eestis tegutsema hakata. Enne seda ei saanud ta aga metsaostmisest osa wõtta. Nii et ei paista olewat päris õige wäide, nagu oleks teenistusse astumine sündinud siis, kui metsakaup juba lõpulikult koos oli. (Põllutööminister A. Kerem: Juba jaanuarikuus müüdi metsa.) Wõib olla, et teatud tükid on müüdü juba jaanuaris, aga suuremad suutäied, nagu näiteks Woltweti oma, on igatahes hiljem läinud. Mis aga kindel on, siis see: päris normaalne see ei ole, kui suuremaid metsaoperatsioone, mille kogusumma üle 100 miljoni marga ulatab, toimetatakse sugulaste wahel, kellest üks on müüja ja teine ostja. See asjaolu, et härra Roseni' wenna nimi ei figureeri tehingus, ei päästa palju. Siin ei ole niiwõrd tähtis wormaalne, kui sisuline külg.

Üldse peab aga ütleva, et kogu selle erakorralise raielangi realiseerimine on rakendamine pinnale, kus kõiksugused kõwerused enam kui võimalikud. Mitmed metsakauplejad on otsekohe öelnud: miks meie üksteisega wõistlema minema peaksime, kui meil ometi võimalik on wäikese pakujate arwu juures enne wäljapakkumist kokku leppida, omawahel kindlaks määrates, missuguse langi keegi saab. Seda on minule mitmelt poolt seletatud. Nii on siis võimalik taksihinnale oma äranägemise järgi õige mõõdukalt juurde pakkudes omandada soowitawat lanki, ilma et wõistlejat karta tarwitseks.

Erakordset raielanki müügile määrates liiaks suurte tükkidena, on wäiksemad metsakauplejad mängust hoopis kõrwaldatud. Nende wäikene kapitaal ei wõi-

malda neile sarnastes suurtes partiides kaasa lüüa. Wõib olla olen mina metsa asjus wõhik, aga minule kui mittespecialistile osutub iseenesest mõistetawana tõena see: mida rohkem pakkujaid, seda kõrgem on hind. Ma oletan sellepärast, kui käesolewal korral suuremate firmade kõrwal ka wäiksematele oleks wõimalus antud pakkumisest osa wõtta, oleks see metsahindade peale tingimata tõstwalt mõjunud. Et see nõnda on, näitab muuseas ühe langi müümine Porkuni metskonnas, kus müüüdud lank oli üsna wäike, kus aga taksihinnale 141% juurde pakuti. (Põllutööminister A. Kerem: Kas Teie teate ka kui paljuselle metsatüki taksihind on?) Seda ma ei tea. Ma ei tea ka, kui palju seal tiinu kohta puumassi takseeritud oli. (Põllutööminister A. Kerem: Kõige kõrgem taksihind, mille eest tiin müüdi oli 50.000 marka.) Ma arwan, et taksihind ometi olenema peab müüdawa langi puumassist. Ja kui siiski sarnase langi eest, mille puumass nii alawäärtuslikuna takseeritud oli, wõidi juurde pakkuda kunni 141%, siis näitab see, et klupeerimine oli olnud ebatäpne. Samuti on mul mitmest metskonnast teada, et näiteks asunikud on wõistluspakkumistel mõnele korralikku aastaraielanki kuuluwale wäiksele tükile üle 100 protsendi taksihinnast juurde pakkunud. (Wahelhüüe põllutööminister A. Kerem'i poolt.) Selle saawad nad normi järgi. Aga peale selle on asunikudel ju wõimalik metsa osta wõistluspakkumistel. Ja neil wõistluspakkumistel ongi asunikud taksihinnale juurde pakkunud üle 100%-di.

Ma tõin need näited selleks, et põhjendada wäidet: erakordsest raielangist liiga suuri metsatükke müügilie määrates tehti wiga. Sel teel kõrwaldati wäiksemad ettewõtted metsaostudelt ja jäid järele ainult suuremad, kellel kerge oli omawahel enne hinna suhtes kokku leppida.

Kõike öeldud arwesse wõttes, leiän ma, et erakordse raielangi realiseerimise küsimus wajab lähemat lisaseletust härralt põllutööministrilt. Muidu jääb mulle ja ma usun, et paljudele teistelegi kõrwaltaatajatele mulje: erakorralise raielangi realiseerimisega ei ole kõik asjad korras, ja et selle erakordse operatsiooniga ei ole riik saanud nii palju, kui ta saama oleks pidanud.

Erakordseks raielangiks eraldati igal pool I-se järgu mets, nii oma puumassi

kui ka geograafilise asetuse suhtes. Ja kui sellele parimale metsale on juurde pakutud läbistikku pisut peale 50%-di ajal, kus korralisi lanke on müüüdud üle 60%-dilise juurdepakkumisega, siis peab päris põhjendatult kahtlema hakkama erakorralise raielangi müügiwiisi otstarbekohasuses. (Põllutööminister A. Kerem: Ainult 23%-ti!) See oli läinud aastal, aga ma räägin tänawuaastastest hindadest. Läinud aasta metsahindade suhtes tähendasin ma juba ühe põhjuse, mis minu meelest madalad hinnad tingis.

Käsitletud tõsiasi arwestades arwan ma, et see wiis, kuidas on erakorralist raielanki realiseeritud, tuleb kaalumisele wõtta, ja kui waja, seda ka rewideerida. Seda rohkem on see wajalik, et praegu weel ligi 4.000 tiinu erakordsest raielangist müümata on. Riigile ei ole tõesti mitte ükskõik, kui palju selle % erakorralise raielangiga uutel wäljapakkumistel juurde pakutakse.

M. Laarman (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Gustawson puudutas omas kõnes põllumeeste rühma. Minul ei ole mingit soowi ega himu härra Gustawsoniga siin selle üle waidlema hakata, mis ta siin ette kandis. Nimelt puudutas ta seda ja arwas kõigesuuremaks paheks ja lubamata nähtuseks erakorraliste metsalankide müümise juures, et sellest ka nagu ta tähendas, mõni põllumeeste rühma kuuluw Riigikogu liige on osa wõtnud. Wast ehk wõiks seda asja edaspidi nõnda parandada, et härra Gustawson mõne oma seltsilisega wäikese seadusenowelli Riigikogule esitaks, et edaspidi see ära keelatakse, et põllumeeste rühma kuuluwad liikmed riigi metsa ostudest osa ei wõiks wõtta. Siis oleks see pahe kõigeparemini kõrwaldatud. Ja härra Gustawsoni omapärast loogikat jälgides arwan, et see seadus wast ka tulemata ei jää. Siis tahtsin ma weel tähendada selle iseäraliku asjaolu peale, et härra Gustawson siin oma kõne esimeses osas esines ma ei tea, kas ametlikult, aga mulle igatahes paistis täiesti silma metsade peawalitsuse wõi põllutööministeeriumi esitajana. Ma ei tea, kas temal selleks ametlikku wolitust oli wõi mitte, aga nii paistis wälja. (Põllutööminister A. Kerem: Ei olnud!) Härra põllutööminister ütleb, et ei olnud, tähendab ta esines oma eraalgatusel. Aga ma ei imesta selle üle, härra Gustawson, nagu meie oleme teda tundma õppinud, wõib ju tegutseda

nii ja wõib ka tegutseda teisiti. Ta on ju küll väga pahane mõnikord metsade peawalitsuse peale ja käib temale väga kurjasti nahapeale. Aga ta peab ülepea nähtawasti arwustamise oma ainuõiguseks, nimelt metsade peawalitsuse suhtes, ja ei taha teistele ringkondadele selles asjas sõna lubada. Kui teised erakonnad mõne puuduse peale seal ametkonnas näitawad, siis nähtawasti ei meeldi see härra Gustawsonile ja ta wõtab selle ametkonna kõwasti oma kaitse alla, nagu meie seda täna nägime. Meie nägime täna isegi omapärast juhtumist, et härra Gustawson isegi oma arupärimise tagasi wõttis. Aga ma tähendasin juba, et minul tahtmist ei ole selles asjas härra Gustawsoniga waidlusesse astuda. Mis asjus mina sõna wõtsin, oli see, et ma tahtsin härra põllutööministri erakorralise teadaande puhul ka paari sõnaga erakorraliste metsalankide realiseerimist puudutada. Eriti tahtsin mina walgustada asjaolu, kuidas Pärnumaal — Woltweti metskonnast — kuidas seal teatawates ringkondades seda realiseerimise toimingut tuntakse ja kuidas seda hinnatakse ja milliseid arwamisi selle toimingu kohta metsatöösturitel ja wähemate metsa ülestöötajate ringkondades kuulda wõib. Oma lühikese sõnawõtmise juures ei saa aga mina keelduda, et awaldada härra põllutööministrile oma imestust ja wast ehk ka kahetsust, et see härra põllutööministri esinemine selles asjas nii hiljaks on jäänud ja alles nüüd, kahe kuu pärast, on jõudnud siia Riigikogusse. Minule paistab, et oleks wast palju kohasem olnud, kui see oleks paar kuud warem tulnud ja see seletus juba siis oleks ette kantud, sest mitmesugused jutud ja kõned ning, nagu siin öeldi, „tumedad lood“, mis rahwa keskel nüüd liikumas ja kõneaineks on, ei oleks siis rahwa keskel niipalju pinda leidnud. Kui otsekohe pärast erakorraliste metsalankide müüki, härra põllutööminister oma seletused oleks andnud, siis oleks, nagu ma juba ütlesin, nii mõnigi tumedam küsimus selgem olnud, ja võimalusi seletuse andmiseks oleks härra ministril sel korral samapalju olnud, kui nüüd, sest just 16. märtsil, kui see metsalankide müük sündis, ilmus kohalikus Saksa häälekandjas sellekohane märkus, — ma lubaksin omale seda siin ette kanda — mis õieti sedasama ütles, kui „Kajas“ ilmunud kiri. See märkus kõlaks järgmiselt: „Aus Pernaun geht uns folgende telefonische Mitteilung zu: Von der heute in der Forstverwaltung vor sich gehende

Auktion der Schläge des grossen Tiegnitzschen Forstes haben verschiedene grosse Pernausche Holzfirmen zum Teil überhaupt nicht, zum Teil erst gestern — Sonntag — vormittag Mitteilung erhalten. Es liegt auf der Hand, dass diese Firmen sich an der heute stattfindenden Auktion nicht mehr beteiligen können und daher vom Kaufe ausgeschaltet sind.“ (Põllutööminister A. Kerem: Sedalugesin ka mina ja eriti palusin metsade peawalitsust nende härrade poole pöörata ja küsida, mis nende hind on, aga ükski nendest suurtest härradest ei kõssanud selle peale.) Ja lõpuks seisab selles märkuses weel, et selle toimingu tõttu suured firmad sellest metsamüügist wälja on eraldatud. Nagu siin ettekantud wäikesest ajalehe märkusest selgub, on see märkus õieti samasisuline, kui see, mis nüüd hiljuti „Kajas“ ilmunud. Nimelt heidetakse metsade peawalitsusele ette, et ta suured metsakompleksid Woltweti metskonnast teatawale Riia firmale on müünud, kuna aga kodumaa metsaärid täitsa ilma on jäetud. Nii wähemalt seisab kirjas, ja härra põllutööminister ütleb, et ta olla seda ka lugenud. Nii ei olnud neil firmadel ülepea mitte võimalik metsamüügist osa wõtta ja just Riigikogu ringkondades ootasime meie eriti just selle küsimuse kohta seletust, sest metsatöösturid, niisamuti ka Riigikogu liikmed tunnewad tõsist huwi selle kohta, missugused asjolutud siis õieti sundisid metsade peawalitsust sarnases kiires korras tegutsema. Minu arwates on siin selles küsimuses kõige tähtsam see: „mispärast metsade peawalitsus nii kiires korras tegutses ja erakorralise metsalangi müümise juures õieti paari päewaga wastust nõudis.“ (Põllutööminister A. Kerem: Neid müüdi juba detsembrist alates.) Et asi selgem oleks, pöörasin mina mõne Pärnu firma poole, kui see asi kõneall oli, ja palusin sealt lähemat seletust. Üks suurem puukaupluse firma kirjutab selle minu küsimise kohta järgmist: (Põllutööminister A. Kerem: Kes see puukaupmees on?) Tema ei ole sugugi mitte puukaupmees, waid väga suur metsafirma, aga nime ütlesin ma wast ehk pärast. (Põllutööminister A. Kerem: Ma tahaksin teada just tema pakkumiste mõttes.) Härra minister, kui lubate, mitte ainult selle kohta, waid kõ-

neleme pärast ka weel Teie oma kirja kohta. Nüüd aga kõigepealt nimetatud kiri mis nõnda käib: „Meie metsade peawalitsuse teguwiis läheb juba niikaugele, et metsade müümisega metsatöösturid täiesti ignoreerib, mida järgmine asjaolu tõendab: 1) Siia juurde lisan metsade peawalitsuse kirja 14. märtsist s. a. nr. 200...“ (Põllutööminister A. Kerem: Aga oleks tema kirja 20. weebbruarist ka sinna juurde lisatud, siis oleksite Teie leidnud, et see samasugune on.) Härra minister, mul on ka see kiri. (Põllutööminister A. Kerem: Noh waadake, et needsamad osatükid olid müügil olnud ka 20. weebbruaril, siis oli neil aega.) Härra minister arwab, et ma seda pole läbi lugenud, aga ma wõin tõendada, et ma selle isegi mitmel korral läbi olen lugenud, kuid härra minister on natukene peru ja ei tea õieti, mille peale mina wälja tahan minna, oleks hea, kui ta mind lubaks lõpuni kõneleda.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu liige Laarman, palun niisuguseid sõnu mitte tarwitada.

M. Laarman (põl.): Palun wabandada! „Peru“ see tähendab rutuline ja ma ei mõelnud seda öeldes midagi paha, ma olen Wiljandimaa mees ja mul tükitab wahel kohalik murrak keele peale. ... „mille sisust näha, et pakkumised Woltweti metsa kohta peawad neile ette pandud olema ühes 10% kautsjoniga 16-ks märtsiks s. a. kell 12 päewal...“ Nii siis, kiri oli kirjutatud 14. märtsist ja ettepanekud peawad tehtud olema 16. märtsiks kell 12 päewal. „... nii kui teada, nende kirja saatmine Tallinnast oli laupäewal 14. märtsil, järgmine päew oli pühapäew, kus töösturid oma posti kätte ei saa ja nii jõudis see kiri minule 16. märtil kell 12 päewal kätte, see on ajaks, millal ettepanekud kautsjoniga Tallinnas pidid olema...“ Seega ei anna metsade peawalitsus võimalust ostjatele metsa üle waadata, ei kautsjoni panka maksta, weel enam õigeks ajaks pakkumist sisse anda, mida tänini weel ühegi ametiasutuse poolt nähtud ei ole. Teiseks puudutan ma nüüd, härra minister, seda kirja, mida Teie soovisite. Siin on öeldud: „Weebuari lõpul sain mina teise siia juurde lisatud kirja metsade peawalitsuselt 25. weebbruarist s. a. nr. 200 all, kus Laiksaare Jaanikse mets 49,42 tiinu see on ühes üksuses müügie

määratud sai. Selle metsa sain mina kiirelt ja pealiskaudselt üle waadata lasta ja saatsin pakkumise õigeks ajaks ära, mille lõpp mulle tänini teadmata, sest et metsade peawalitsus pakkumiste peale mingisugust wastust ei anna. Nüüd, täna, sain mina Wladimir Brandmann'i käest Tallinnast kirja, milles teadustatakse, et tema eelnimetatud Laiksaare Jaanikse metsast 25 tiinu ära ostnud on, jne. Nii jällegi ei tea, mis põhjustel pakkumisele antud metsalank ilma metsatöösturite teadmata wäiksemas osas metsa waheltkaupleja Brandmann'ile üle antud. Olen sügisest peale metsade peawalitsuse metsamüükide ebakorralikku teguwiisi pealt waadanud, mida ainult imestlema peab ja mis kordkorralt ikka keerulisemaks muutub, nii et kohapealsed töösturid enam metsaostmisele ligi ei pääse.“

Siis weel üks wäga omapärane asjaolu: „Hiljuti oli minul juhtumine metsade peawalitsusega, kus Urisaare metsalangi kinnitust 4. weebbruaril s. a. telegrammiga palusin ja wastustelegrammi hinna juba ette ära maksin. Selle peale tuli wastus alles 9. märtsil s. a., kuna teistes riigiasutustes telegrammide peale, millel paluja poolt wastus makstud, kohe wastus saadetakse. Metsade peawalitsus nõuab iga pakkumise juures 10% kautsjoni sisse, mida mina ikka teinud olen. Nüüd wõin mina wist küll aastate wiisi oodata, kui raha jälle tagasi saan. Nii seisab minu poolt saadetud ligi paarsada tuhat marka nende käes, ilma et minu kirjalikke palweid raha tagasisaatmise üle tähele pannakse, nende käes ilma protsentideta, mina aga pean pangale selle raha eest kõrgeid protsente maksma.“ Mina arwasin, et see firma siin kuupäewades eksinud on, wõi et tema lihtsalt nalja heidab. Ma ei suutnud kuidagi uskuda, et ametiasutus, kes asja tõsiselt peab wõtma ja sellest huwitatud peaks olema, kuidas kasulikute tingimustega metsa maha müüa, sarnase wägütükiga toime saab, et äridele, kellega tema ärilisse ühendusse tahab astuda, enne juba oma ettepaneku peale wastust nõuab, kui ettepanek tehtud on. Mina palusin siis firmat seda ettepanekut näha. Kahjuks pean ma ütleva, et see äri kõne mitte nali ei ole. Siin on tolle kirja originaal alla kirjutatud kellegi härra Knüpfferi, metsakasutusosakonna juhataja poolt, ja asjaajaja nimi on ka all. Ja seal seisab tõepoolest nõnda: „Põllutööministeerium. Metsade peawalitsus. Metsakasutusosakond. 14. weebbruaril 1925. a.

nr. 200.“ „Käesolewaga teatab peawalitsus, et temale on ülesandeks tehtud erakorralisest langist järgmised metsatükid müügile lasta.“ Nüüd tuleb metsatükkide üleslugemine, mis kokku 27 miljoni peale arwatud. Nüüd edasi: „Sellest teile teatades, palub metsade peawalitsus teid, kui teie müügist huwitatud olete, oma kinnise kirjaliku ettepanekuga 16. märtsiks s. a. kella 12. peawalitsusele esineda. Pakkumised wõib sisse anda nii terwete üksuste kui ka üksikute osatükkide peale.“ Härra minister, kui Teie nii lahke oleksite ja sõna wõtaksite ning seletaksite, millega on tingitud, et niisugused tähtjad pannakse. Härra minister toonitas mitu korda, et metsamüügi juures on suure hoolega tähele pandud riiklikke huwisid. See tähendab, kui oleks metsamüügist neli päewa ette teada antud, siis oleksid riiklikud huwid selle all kannatanud. (O. Strandman, tõer.: A walik kuulutus selle müügi kohta oli wistolemas. Põllutööminister A. Kerem: Kuulutust ei olnud, aga oli mitu korda waremalt teada antud. Härra Laarman ei kandnud terwet kirja 25. weebbruarist ette. 20. weebbruarist saadik oleks wõinud see tööstur juba mitu korda ümber mõelda, aga ta ei teinud seda siiski.) Kui nüüd härra minister arwab, et sarnane toiming kangesti otstarbekohane on, siis lubatagu mul kahelda. Mina metsamüümisega tuttaw ei ole. Härra Gustawson on ka siin, sellepärast seletan, et mõned korrad ostsin mina küll kahjuks mõned metsalangid põletispuudeks, ja umbes piiblikees öeldes peaksin ma seda süüd nüüd tuhas ja põrmus kahetsema, kuna metsaostmine meile lubataw ei olla. Selle süüteo olen ma mitu korda teinud, et olen metsalankisid ostnud ja ära põletanud need puud, mis saanud olen. Tehke sellest niisugused järeldused nagu soovite. Kuid minule ei ole metsa müümine mitte tuttaw ja sellepärast paluksingi härra põllutööministrilt seletust, mispärast üldse niisugune kiri on saadetud. Kui ette näha oli, et see tähtajaks firma kätte ei lähe, siis poleks ju tarwis olnud seda kirja üldse saatagi, sest niisuguse paberi saatmine muutub ju awalikuks naljategemiseks. Ja naljategemine see ongi, kui enne kui kiri kätte jõuab, juba tema peale wastust nõutakse. Minu arust on sellepärast päris arusaadaw härra põllutööministri seletus, et sarnase

ettepaneku peale Pärnu metsaäri wastata ei wõinud ega saanudki ja metsamüügist eemale pidi hoidma. Sellepärast on ka arusaadaw selle kirja toon, kus öeldakse, et on tahetud nagu sihilikult teatawad ärid wälja jätta. Minule on terwe hulgake kirju niihästi talupidajate kui üksikute metsa ülestöötajate poolt saadetud, milles toonitatakse, et langid liiga suured on. (Põllutööminister A. Kerem: Ega eksportlankisid saa sülla wiisi wälja mõõta.) Ma seda ei arwa ka.

Juhataja **A. Jürman**: Palun mitte koha pealt wahele rääkida.

M. Laarman (põl.): Minule ei tee see wiga. (Naer.)

Nii kirjutab üks metsatööstur: Wene walitsuse ajal katsuti ka suurtes tükkides metsa müüa, kuid siis saadi aru, et see riigile kasulik ei ole ja tuldi selle peale, et tuleb teda müüa vähemates tükkides.

Teised on iseäranis sellest huwitatud, mispärast wiimasel ajal moeks on wõetud metsalankisid wäljamaalastele müüa. Üldse lähewad need kirjad kõik selle punkti peale kokku, et selle erakorralise metsalankide müümise juures kõik korras ei paista olema ja nad soowivad seletust selle kohta. Ma loodan, et see seletus, mis härra põllutööminister annab ja mis ajalehtede kaudu laiematele ringkondadele tuttawaks saab, niisugune on, mis neid rahuldab.

Õieti oli minu wäikese ettekande põhimõte see, et härra põllutööministrile teatawaks teha neid asjaolusid, kuidas Pärnumaal metsatööstuse ja teistes asjast huwitatud ringkondades selle realiseerimise peale waadatakse, et selles asjas parandust wõiks tuua.

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Waidlused käsitamiselolewa küsimuse juures on keerlenud tõesti nende kolme küsimuse ümber, mida rkl. Tupits siin üles seadis. Et neid waidlusi kokku wõtta ja üksikute punktide juures kontsentreerida, arutan neid eraldi.

Kõigepealt puudutan rkl. Tupits'i küsimist: missugused suguluse sidemed ühel metsade peawalitsuse ametnikul, see on juhatajal, on ühe metsaäri teenistuses olewa isikuga? (A. Tupits, põl.: See on wiimane küsimine.) See on küll wiimane, kuid wiimased saawad wahest ka esimesteks ja järjekord ei ole minu

arwates praegu tähtis. Ma pean sedasama alla kriipsutama, mis warem ütlesin: see ei olnud mitte salajane asi, et peawalitsuse juhataja wend teenistust oli leidnud ühes metsaäris, waid awalik. Kui kohalik Saksa leht peawalitsuse juhataja wennast, kui teatawast äriesitajast rääkis, siis leidsin mina põhjust ametlikult peawalitsuselt järele pärida: kas on tema wend äriesitajaks selles mõttes, et peawalitsus on selle isikuga ametlikke läbirääkimisi pidanud ja lepingud sõlminud wõi mitte? Wastus oli: ei ole! Muidugi oleks parem, kui niisugust kokkulangemist poleks olnud, aga mina arwan, et kui meie ametkondade juhatajatelt nõutakse ja tahetakse nõuda, et niisuguseid kokkulangemisi ei tohi olla, siis peawad seda nõudmist ka meie seadused wäljendama, siis ei tohiks ka riigiteenistusseaduses wastaw paragrahw ainult selles ulatuses olla, et ametnikud ise oma äridega ei tohi lepingu wahekorras olla, waid see paragrahw peaks laiem olema ja nimelt, et ühegi riigiametniku lähemad sugulased ei tohiks üheski äriasutuses teenida wõi seal tegewad olla. (O. Gustawson, is.: Seal on öeldud, et ei tohi wäljapakumise osa wõtta, kus sugulane on.) Minu teada ei ole kõnealolew isik wäljapakumisest osa wõtnud. Minule paistab, et kui meie sarnase nõudmise üles seame, siis meie elu õige raskepäraseks muutuks. Wõtame näiteks ühe raudteejaama ülema. Tema wend wõib wäga hästi kuskil metsapraakeri koha saada, kust see jaamaülem oma tarbed ostab. Sel juhtumisel peaks siis jaamaülem kas koha pealt lahkuma wõi ei tohi sellelt ärielt puid osta. (A. Tupits, põl.: Üksikutel juhtumistel on ikka päris hea, kui niisugune põhimõte maksaks.) Waadake, härra Tupits, kui see hea on, siis peab faktidega tõendama, milles see headus seisab.

Edasi räägiti siin müügihindadest ja toodi ette wäga mitmesuguseid protsentuaalseid andmeid. Minul, õnneks wõi õnnetuseks, oleks neid terve koorem ette tuua ja ma wõiksin neid nii walida, et lõpuks tõesti aru ei saaks, missuguse resultaadini wälja tuldi. Ma wõiksin terwed read protsentuaalseid andmeid ette tuua, et tänawu aastal, kus metsahinnad nõrgemad, üksikutes metstkondades kõrgemad juurdepakkumised on kui läinud aastal, kus metsahinnad haruldaset kõrgel püsisid. (O. Gustawson, is.: See

on igalpool nii, härra minister, sest läinud aastal olid metsahinnad odawad.) No jah, see tähendab läinud hooajal, mina mõtlesin 1923./1924. metsamajanduseaastat ja 1924./1925. metsamajanduseaastat. Nii on näiteks Karja-Laskmes — Saaremaal — käesolewal aastal 111% juurde pakutud, kuna läinud aastal oli ainult 108% juurde pakutud. (O. Gustawson, is.: See on korraline lank?) Jah, see on korraline lank. Siis edasi, teine nähtus Haapsalus, sel aastal 36%, läinud aastal ainult 1% juurde pakutud. Aga mis wõrdlust see siis pakub? (Wahelhüües O. Gustawson'i, is. poolt.) Ma arwan, härra Gustawson, mass ei ole mitte ükski mõõduandew. On küllalt juhuseid, kus wäga kõrge massiga lankide eest 1—2% juurde pakutakse; selle wastu näiteks lank, mis Teie härra Gustawson ette tõite, kus 121% juurde pakutud, on wäga wäikese massiga lank. Nii ei saa metsahinda, mis oleneb sellest, kuidas saeweskid on asetatud, kuidas weowõimalused on, kuidas üks wõi teine äri on oma tööstust sisse seadnud jne., wäljendada wanakumata metsataksis ja sellega on ka seletataw, mispärast metsa juurdepakkumise protsendid hüppelised on. Muidugi pilt oleks hoopis wastupidine, kui see, mida ülemal ette kandsin, kui ma juurdepakkumise protsente ette hakkaksin kandma neis kohtades, mis läinud aastal suuremad olid kui käesolewal aastal. Siin selles tabelis, kus metstkonnad ja pakkumised protsentuaalselt üles loetud, näeme, et Audrus oli läinud aastal keskmine juurdepakkumise protsent 42, nüüd 15. Rohukülas oli läinud aastal 58, nüüd 17. Wõrus oli läinud aastal 65, tänawu 6. Awinurmes läinud aastal 64, sel aastal 34. Mõtus läinud aastal 25, nüüd 19. Põltsamaal läinud aastal 4, nüüd 0,21. Wana-Antslas läinud aastal 159, nüüd 1,12. Erakorraline lank Antslas 78%. Kui üksikuid metstkondi hakata wõtma, siis wõib küll numbritega mängida nii kuidas soowitakse, aga lõpuresultaati kätte ei saa. Kui siin tahtakse numbrid wõrdluseks ette tuua, siis wõib ainult keskmiste numbritega opereerida ja keskmine protsent metsalangist on käesolewal aastal 23. Siin toodi ette läinud aasta juurdepakkumise protsent. Kuid wõrdluseks oleks palju õigem wõtta weel eelmise aasta juurdepakkumise protsent, sest siis olid metsahinnad normaalsed. (O. Gustawson, is.: Siis oli 100%.) 76 oli keskmine protsent, kuid

selle juures oli algtaks ümmarguselt 40% võrra vähem kui kahel viimasel aastal. Kui praegugi hindu 1922./1923. a. taksi peale tagasi wiia, siis näeme, et keskmine juurdepakkumise protsent oli 1922. a. 76%, 1923. a. — 124%, 1924. a. korraline lank — 75%. Erakorraline lank 126%.

Siin on ka ette toodud weel, et hindade tõus-eriti seal tuntaw on, kus wäikesed ärid osa wõtsid. Minul isiklikult on teine mulje ja nimelt sarnane mulje, et hinnad tõusid seal, kus osa wõtsid suuremad wäljamaa firmad, ja mina isiklikult jään selle arwamise juurde ka praegu. Mina arwan, et kui suuremaid metsatükke müüa tahetakse, siis waewalt saab kuubiku- wõi kahewiisi kauplemata hakata. On wist wastuwaidlemata tõde, et see wõib ostes palju rohkem juurde pakkuda, kes wäljamaaga kaupleb, ja mitte see, kes oma kaupa wäga mitme käe läbi wäljaturule saadab.

Edasi, müügikorras. Nagu ma juba warem tähendanud olen, walis walitsus sellekohase müügikorra teatud erakorralises olukorras ja mina olen kaugel sellest, et seda igawesti ja alaliselt soowitada. Ametkonna pärast ei tohi seda soowitada, sest sarnane müügikord annab piiramata wõimaluse, et iga äri, kes ilma on jäänud, sepitseb teisel päewal igast kandist ja igalt poolt kallaletungimisi, kuna selle juures wormaalset alust ei ole, millega wõiks ametnikke kaitsma hakata wõimalikkude kuulujuttude wastu. Edasi härra Laarman'i poolt toodi midagi Pärnu firmade kaitseks ette. Wõtame aga nende pakkumisi. Ja kui meie neid wõrdleme, siis saame imeliku pildi. Ma olen ajakirjanduses ka Wastsemõisa langist juttu teinud, kus pakkumisi mitmete firmade poolt oli, ja kus üks Pärnu firma 9%, teine 11% juurde pakkus, kui aga wälisfirma 50% juurde pakkus, müüdi sellele teatud metsatükk ära, muidugi olid siin teised firmad kurjad, kuid mis wõisin mina sinna parata, kui need firmad esinesid ainult 9 ja 11%-lise juurdepakkumisega, kui seal teine firma 50% juurde pakkus. Ehk wõtame samast metskonnast teine metsatükk, kus suured Pärnu ärid kunni 56%-ni üles pakkusid, kuid edasi ei läinud ja kaks wäljamaa firmat omawahel wõisteldes kunni 80% pakkusid. On juurdepakkujad selle juures õnnelikud wõi mitte, see ei ole minu otsustada, aga minu ülesanne oli 80%-lise juurdepakkumise juures metsa sellele äri müüa, kes sarnase protsendi oli juurde pakkunud.

Kui käesolewal aastal erakorralist müümise wiisi tarwitada tuli, siis arwan, et kui meil olud normaalselt arenewad, siis ei tule tulewal sügisel sarnaselt enam talitada, waid tuleb hariliku oksjoni juurde tagasi pöörata. See arwamine oli niihästi metsade peawalitsusel kui ka minul isiklikult olnud ka tänawu aastal, kui erakorralise abinõu juurde olude sunnil asuti. Härra Gustawson arwab, et kui mass suur on, siis iseenesest juurdepakkumise protsent ka suur peaks olema. Ma wõiksin näite ette tuua Halliku metskonnast. Siin oli korralise langi keskmine tiinuhind 90.000 ümber wõi natukene üle, enam-pakkumisel pakuti aga juurde ainult 2%. Walitsus sarnast hinda ei kinnitanud. Kui wõrrelda Mõtsu metskonna erakorralist metsamüümist — on ju teada, kus Mõtsu metskond asub, täiesti wiimases Läänemaa nurgas, kus mingisuguseid ligipääsemisteid ei ole, merirand on, nagu minul teada, ka madal, ja ei ole laadimiseks kõigekohasem — siis oli ka seal taksihind 90.000 marka, kuid seal pakuti juurde 25%. Wõimalik, et wastaw äri siin hästi on ostnud, mina ei saa seda kontroleerida, aga wõin üht öelda, et see metsatükk oli mitmel wõistluspakkumisel ja teised pakujad pakkusid kõik palju vähem.

Härra Laarman tõi ette, et Pärnu firmadel olewat wõimalus puudunud enam-pakkumisest osa wõtta. Mina just meelega küsisin, missuguse firmaga tegemist oli, wõib olla oleksin ma selle firma pakujate hulgast leidnud ja siis oleksin näinud, kuipalju see firma õieti pakkuda tahtis. Peale selle puudutas härra Laarman weel üht teist metskonda, wist oli see Surju... (M. Laarman, põl.: Ei olnud!) ... wõi siis Laiksaare? Laiksaare metsa peale on 26. weebruaril sisse andnud kaks pakujat ja neile olid pakkumised kinnitatud, üks oli osa peale pakkunud, nimelt 77% juurdepakkumisega, teine sai ülejäänud osa 54%-lise juurdepakkumisega. Üks ostjatest on tuntud tikuwabrikant Pohl. Mäletawasti on selles metsaosas, mis Pohl ostis, erisordi metsa, mida tikuwabrik tarwitab, mille järele wõrdlemisi kõrgemat hinda on juurde pakkuda wõidud.

Kui pakkumisi üksikasjalisemalt waadelda, mis Woltweti metsa ümber keerlesid, siis on siin wäljapakkumise järjekord wäga selge. 20. weebruaril antakse teada, et teatud langi osatükid tulewad wäljapakkumisele. Kirjas, mis juurde lisatud,

räägitakse järgmist: pakkumist võib sisse anda terwete üksuste kui ka üksikute osatükkide peale. Kui seda kirja, mis välja saadetud 20. weebruaril, võrrelda kirjaga 14. märtsist, siis leiame, et Woltweti metsatükid 120, 121, 122, mis igaiüks weel 8—9 osatükist koos seisawad, nii ühes kui ka teises kirjas samad on. Nii oli kõigil Pärnu firmadel võimalus juba 20. weebruaril pakkumistega esineda. Nagu warem tähendasin, olid siin pakkumised mitmel tähtajal järgimööda, nii kinnised kui ka suusõnalised, ühe ja sama metsatüki peale. Tagajärjed mind isiklikult ei rahuldanud. Seal mindi pakkumistes ainult kunni 33%-ni, mina wõtsin kindla seisukoha, nimelt mets jääb müümata. Likwideerimisele tulewad ainult metsatükid 120. ja 122., mis omalt poolt osatükkidest koos seisid ja kus tuulemurd eriti suur oli. Nende tükkide jaoks pidi metsade peawalitsus ostja leidma. Leitigi üks firma, kes oli walmis neid tükke ostma, kuid tingimisel, et weel kolmas tükk, nimelt 121., müüdaks ja wõrdlemisi hea hinna pakkus. Lõpuks tahtsin weel kontroleerida, kas on see siiski parem hind, mis saada võimalik, ja seal siis teatasime nii kirjalikult kui ka telefoni ja telegraafi teel nii Riiga kui ka mujale wastawale teisele firmale, kes oli Woltweti metsa alal wõistelnud wõi vähemalt loota wõis, et neil huwi on Woltweti metsa wastu, nende hulgas ka Pärnu firmadel. Kui Pärnu firma selle wiimase teadaande ka alles esmaspäewal kätte sai, samuti ka Läti firma, siis ei olnud neil wäga raske helistada wõi telegrafeerida, et waadake, meie oleme siiski weel ümber mõelnud wiimasel minutil ja asi oleks korras. Just ümberpöördukt, esmaspäewal ei rutanud meelega pakkumiste kinnitamisega, waid tegin ülesandeks läbi rääkida weel ühe wõi teise firmaga, kas ei leidu kedagi, kes rohkem pakub, aga kedagi ei leidunud. Alles siis, kui katsed olid tehtud ja kõrgema hinna pakkujaid ei leidunud, kui see, millega mets müügile ka läks, alles siis kinnitas walitsus lepingu. (M. Laarman, põl.: Miks just teisel päewal?) Jah waadake, härra Laarman, siin toodi eriti ette kui soodsat müügiobjekti, Kohtla metskonna müüki 121% juurdepakkumise-ga. Kui Teie aga müügi korda Woltweti ja Kohtla erakorraliste metsalankide müü-misel jälgite, siis näete, et siin just ühtemoodi on toimetatud.

Just Kohtla metskonnas järgnesid

mitmekordsed pakkumised weel lähemate wahedega. Kui meie aga iga üksiku pakkumise wahel oleksime aega wiitnud, siis oleksime meie wist käesolewal aastal alates need pakkumised wast ületulewal aastal alles lõpetanud. Aga igaiüks teab, et kui kewadel mõneks nädalaks külma ilma ja lund tuli, siis ei tohtinud nädalate ja kuude wiisi pakkumisi korraldada, waid kui midagi müüa taheti, siis pidi seda kiirelt tehtama. Ja lõpuks weel Woltweti lank. Kui tema kinnitati, ja siin tuli riigile 42 miljonit tulu, siis esines ka põllutöominister lisa-ettepanekuga, suurendada piimatalituse laenu, suurendada ka maaparanduse laenu. Nii oli põllutöoministeeriumil kahekordne huwi selles küsimuses, ühelt poolt huwi lahti saada metsalangist, mis õige rikkaliku tuulemurruga oli ja teiseks ka huwi, et eelarwe-korras summasid, mis põllutöoministeeriumile hädapärast tarwilikud olid, saada.

K. Ipsberg (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Peaks arwama, et niisuguse puhttehnilise wõi kommertsiaal-küsimuse juures, nagu on seda metsalankide müük, õige asjalikult peaks küsimust arutatama ja kõneldama, aga härra Gustawson'il näib teine põhimõte olewat — ainult kõnelelda ja kui võimalik on, siis ka põllumeestele mingisuguseid etteheiteid teha. — Shumim bratsõi, shumim! — näib nimelt tema põhimõte olema. (J. Piiskar, is.: Kuidas siis nende asjadega ikka tõepoolest on?) Siin on asjalikult kõneldud ja waieldud, aga et kell näitab juba 10 minutit enne 9, siis ei taha ma Riigikogu enam pika kõnega waewata, waid ma tarwitan juhust ainult oma tänu härra Gustawson'ile öelda ja teda selle lahke wastutuleku eest tänada, et mul tänä wõimalus on antud oma pattu kahetseda. Siin on mulle süüks pandud, et „Lignum“ on ostnud metsa ja et põllumeestekogude liige — mõtelge ometi põllumeestekogude liige, — on „Lignumi“ juhatuses. Ja waadake weel, mis imet on, see olen mina. (Naer.) Eks ole küll suur kuritegu. Ma ei tea, mis Riigikogu küll selle kohta üttele, aga see ei ole weel kõik. (J. Piiskar, is.: Asi kohe selge. — M. Laarman, põl.: Ega muud, kui umbusaldust awaldada.) Ma tuletaksin siin härra Gustawson'ile meelde, et ilmus mõni päew tagasi, 23. mail 1925. a. „Kajas“ põllutöoministri kiri, mis erakorralist

metsamüüki käsitab. Ma paluksin wäga härra Gustawson'i seda tähele panna, sest Teil lähewad wäga sagedasti need asjad meelest ära, mis Teile ei meeldi, wõi mida Teie tarwitada ei taha. Seal on nimetatud asjas öeldud: „Mõtsu metsatükk oli pakkumisel mitmel korral. Kui kõrgemat hinda ei pakutud, esitasin „Lignum'i“ pakkumise kui parema Wabariigi Walitusele kinnitamiseks, mis ka sündis.“ Waadake, siin on see kuritegu. Ma pean otsekohe awameelselt tunnistama... (E. Jonas, is.: Et wõtsin ja sõin.)

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Jonas, paluksin mitte sarnaseid ütelsusi tarwitada.

K. Ipsberg (põl.): Et mina esitasin niisuguse pakkumise, mis nagu härra põllutööminister ütles, kõige kõrgemat hinda sisaldas ja kõige parem oli. Härra Gustawson, kui mina tohiksin oma wähe mõõduandwat nõu anda, siis ei aita küll siin muu midagi, kui peaks üks uurimiskomisjon walitama. Neid on meil, jumal tänatud, juba olemas ja on wilunud juriste, kes seal sees istuwad, nii härra Porman ja Tiks, ja nad wõiksid jällegi päewarahasid saada ja asi oleks korras. Kuid ainukene asi — neid istumisi tuleks wähe, sest mina olen oma süü juba ette üles tunnistanud. Ma palun tõesti wabandust rkl. Gustawson'ilt, et sellel firmal, mille juhatusest mina osa wõtan, on see „äpardus“ juhtunud, et tema metsaoksjonil on kõige paremat ja -kõrgemat hinda pakunud.

O. Gustawson (is.): Ma olen wäga liigutatud härra Ipsberg'i erakorralisest tähelepanust minu wäikese isiku suhtes. Samuti olen ma piiritu tänulik härra Laarman'ile. (M. Laarman, põl.: Palun wäga! — W. Linnamägi, krst.: Sotsid on hirmus wiisakaks läinud! — Naer.) Mina arwan küllalt selgesti wäljendanud olewat, mispärast mulle tundus üllatusena, kui põllumeeste leeris hakati erakorralise raielangi realiseerimise küsimuses hädakellasid lööma. Poodu majas ei räägita nõõrist. Põllumeeste rühm on põllutööministeeriumile teinud etteheiteid, et see metsa liig kallilt müüma kippuwat. Teie isegi peate wist tunnustama, et see üllatavalt ebajärjekindel on Teie poolt nüüd tulla ja poo risti hüüda liig odawate metashindade eest. (Wahelhüüepõllumeesterühmast: Kas üks rühm

on teinud midagi?) Mis ses suhtes üksikud liikmed soowitanud, selle on rühm ühes „Kajaga“ heaks kiitnud. Mina arwan, et meil sellepärast täielik õigus oli põllumeeste rühma aadressil teha terawaid etteheiteid nende omakasupüüdliku kahepaiksuse pärast.

Härra Ipsberg tsiteeris põllutööministri kirja „Kajas“. Ma arwan, — härra Ipsberg ei pane mulle pahaks, kui mina wastuseks tsiteerin ühe wäljawõtte „Postimehest“ sama küsimuse kohta. (J. Hünerson, põl.: Kelle kirisee on?) Kelle oma, seda ma ei tea. Ma ei ole kahjuks sarnane prohwet, nagu härra Martinson, kes eile „Postimehe“ teatud artiklit tsiteerides wõis selle otsekohe kanda „Postimehe“ wäljaandja arwele. Et mul sarnase läbinägi ja and puudub ja artiklil allkirja ei ole, sellepärast pean härra Hünerson'ile wastuse wõlgu jätma. Mina arwan, et see ei ole tähtiski kes kirjutab, waid tähtis on see, mis seal on kirjutatud, aga kirjutatakse järgmiselt: „Iseäranis huwitaw olewat kuuldawasti ühe põllumeestekogude Riigikogu rühma liikme metsaoperatsioon, kes üle poolesaja tiinu erakorralisest langist metsa ostnud ettekäändel, et ta metsamaterjaali ümber töötamise ette wõtet seisumajäämine äwardawat ja töötatööliste arw kaswawat, kui tema soodsail tingimustel märgitud metsalanki omandada ei saa.

Ja see ärimees on tõesti odawamalt kui ükski teine äri kuskil Läänemaal erakorralise langi 25 protsendi juurdemaksmisega kätte saanud, kuid metsa üles töötamise peale pole ta mõelnudki, waid müünud warsti, ka nähtawasti „riigi“ huwides, selle Läti firma „X“-ile edasi. Arwatawasti oli tähendatud operatsioon ikkagi kasulik, sest eespool nägime, et Läti firma „X“ on maksnud kunni 80 protsendi riigile taksihinnast rohkem. 25 protsendi ja 80 protsendi wahel on üle kolmekordne wahe ja senni ei ole kuulda, et see suurärimees oma wahekasusid oleks riigiga jaganud.“

Ma arwan, härra Ipsberg, kui Teil oli tarwis raielangi kättesaamiseks erilisel rõhutada, et Teil tähtsad on oma töösuse ja tööliste huwid, siis on natukene arusaamatu, miks Teie ise ostetud lanki üles töötama ei hakanud, waid selle edasi müüsite teatud Läti firmale. Maakeeli nimetatakse sissewedamiseks seda, kus teatud otstarbel raielank hangitakse, aga sootuks teisel teel maha sahkerdatakse.

Ausaks äritegemiseks seda küll nimetada ei saa.

K. Ipsberg (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tsiteerisin teile offitsiaalse kirja, mis alla kirjutatud põllutöoministri poolt. Härra Riigikogu liige Gustawson arwas siin midagi teist ette tuua. (M. Laarmann, põl.: Ta lükkas esimese ümber.) Ta teatas, et on kirjutatud, aga kes on seda teinud, sellest ta ei tea. Mina ei imestaks sugugi, kui kuskil lehes mingisugune kirjutus ilmub, mis võib olla veel karutükilisemaid asju kirjeldab, ja siis teda ka härra Gustawson ette kannab ja ütleb, et on kirjutatud, kuid ei tea, kes on seda teinud. Waadake, niiviisi waielda ometi ei saa. Teie loogika lonkab küll õige tuntawalt. Nagu minu poolt tsiteeritud wäljawõte näitas, on kõnealolew metsatükk mitu korda pakkumisel olnud, kuid ei leidnud ostjaid. Aga Teie arwamisel peaks nüüd pärast oksjoni keegi tulema ja „Lignum“ käest ostma ja temale wahe- raha maksma! Mina ei tea, kes küll niisugune loll ärimees oleks! Kas Teie teeksite seda, härra Gustawson? Kui Teie tahate offitsiaalseid andmed saada, siis võib härra põllutöominister Teile seletusi anda selle kohta, et seesama äri, kes ühe metsatüki kaugel Pärnu maakonna piiril on teistele üle andnud, on Tallinnale palju ligemates metstkondades, näiteks Märjamaa, Suhtema ja Porkuni metstkondades metsalanke umbes samas suuruses üle wõtnud ning selle läbi rutem oma Tallinna wabrikule metsamaterjaalid kätte toimetanud ning sellega tööliste töö müretsenud, kui see kaugemalolewast metsast oleks korda läinud. Igaüks teab, et oksjonilt ostmine on teatud õnnemäng, aga härra Gustawson'i loogika on tõesti väga lonkaw, tema arwab, et tuleb vähem pakkuda, eks ikka rumalaid ole, kes pärast tulewad ja annawad wahekasu! Ei saa waielda, kui Teie loogika nii kõwasti lonkab. (E. Jonas, is.: Geschäft, Geschäft!)

Juhataja **A. Jürman**: Sisse on tulnud rkl. Jaanis'e poolt liht üleminekuwormel: „Riigikogu, ära kuulates põllutöoministri erakorralise teadaande erakorralise metsalangi realiseerimise küsimuse kohta, läheb päewakorras edasi.“ (Hääletatakse.) Nähtawana musega on üleminekuwormel wastu wõetud.

9. 51 Riigikogu liikme arupärimine Wabariigi Walitsusele Saaremaa rahukogu mitteawamise kohta.

Sekretäär **J. Holberg**: Sisse on tulnud Riigikogule arupärimine 51 Riigikogu liikme allkirjaga. Et arupärimise tekst Riigikogu liigetele kätte on saadetud, siis ei loe ma tarwilikuks seda teksti ette kanda.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Riigi 1925. aasta eelarwe arutamisel wõttis Riigikogu eelarwes ja sellele juurdelisatud koosseisudes tarwilikud muudatused selleks ette, et 1. juunist 1925. aastast Saaremaal iseseisew rahukogu awataks. Walitsus oli muudatustega nõus nii suurendamiste kui ka vähendamiste osas, ei komisjonides ega Riigikogus wastu ei waielnud. Sealjuures oli kohtuministeerium arwamisel, et Saaremaal rahukogu awamiseks isegi eriseadust waja ei ole, sest seal tegutses Wene ajal samasugune iseseisew rahukogu, kui seda praegused Wiljandi-Pärnu, Rakwere-Paide, Tartu-Wõru ja Tallinna-Haapsalu rahukogud on. Sellekohaseid seadusi ei ole muudetud. Ajut. wal. määruse põhjal 18. nowembrist 1918. a. („Riigi Teataja“ nr. 1/18) alustawad kõik kohtuasutused Eesti wabariigi piirides oma tegewust päewal, mis kohtuministri poolt kindlaks määratakse. Saaremaa rahukogu awamise kohta ei olnud senni wastawat korraldust tehtud, olgugi et Riigikogu selleks korduvalt soowi oli awaldanud riigi eelarwete arutamise juures.

Hiljem tuli kohtuministeerium arwamisele, et Saaremaa rahukogu awamiseks eriseadust waja on ja esitas Wabariigi Walitsusele wastawa eelnõu Riigikogule edasisaatmiseks. Osalt aga teostati ühenduses Saaremaa rahukogu asutamisega Riigikogu poolt ette wõetud muudatused koosseisudes (kohtu-uuriija ärakaotamine ja tema kohuste rahukohtunikkude peale panemine, arwates 1. juunist.) Wabariigi Walitsus, asudes eitawale seisukohale, lükkas kohtuministri poolt esitatud eelnõu tagasi. Selle tõttu on wõimata 1. juunist Saaremaal rahukogu awada, olgugi et koosseisud ja sellekohased krediidid olemas. Kohtuministeeriumi korraldusel on Tallinna-Haapsalu rahukogu (selle peale waatamata, et wäljasõiduks tarwilikud summad eelarwest kustutati) määranud wäljasõidu istungi Saaremaa rahukogu alla kuuluwate asjade arutamiseks 4. kunni 23. juunini s. a. I astme tsiwiil-, sa-

muti administratiiv-, abielulahutuste- ja eraasjade arutamiseks peavad Saaremaa elanikud aga endist viisi Tallinnasse sõitma. Arupärijad soovivad seletust:

1) Missugustel põhjustel keeldub Wabariigi Walitsus täitmast Riigikogu poolt wastuwõetud riigi 1925. aasta eelarwet ja sellele juurdelisatud koosseisusid selles osas, mis puutub 1. juunist 1925. aastast Saaremaal iseseiswa rahukogu awamisesse?

2) Kui Wabariigi Walitsus selleks wastawa eriseaduse tarwiliku leiab olewat, siis missugustel põhjustel jäeti kohtumistri poolt wäljatöötatud ja Wabariigi Walitsusele ettepanodu seaduseelnõu Saaremaa rahukogu awamise üle kinnitamata ja Riigikogule esitamata? (Allkirjad.)

A. Jõeäär, J. Tetsow, A. Kärner, J. Woiman, J. Piiskar, K. Indermitte, W. Linnamägi, Th. Tallmeister, E. Jonas, E. Peterson, P. Baranin, I. Seljugin, A. Porman, E. Brock, A. Womm, S. Solowjew, Al. Tamm, J. Uibopuu, J. Jans, G. Kroon, K. Arras, O. Liigand, A. Rei, H. Anniko, O. Köster, R. Penno, I. Krass, K. Saawo, O. Gustawson, A. Metusala, P. Jakobson, K. Raudsepp, W. Grigorjew, B. Eilmän, B. Oja, C. Schilling, T. Kalbus, E. Martinson, A. Anderkopp, L. Johanson, W. Hasselblatt, J. Tiks, P. Schütz, M. Juhkam, J. Kukk, E. Birkenberg, K. Ipsberg, J. Wain, J. Jaanis, J. Luur ja M. Laarman.“)

Juhataja **A. Jürman:** (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada.

O. Gustawson (is.): Kui ma ei eksi, on järgmine päewakorra-punkt riigiteenijate ühekordse toetuse seadus. Selle peab igal tingimusel täna wastu wõtma, seda rohkem, et selle arutamine wõtab wast ainult 5 minutit aega. Sellepärast waidlen ma koosoleku lõpetamise wastu.

Juhataja **A. Jürman:** Kas wõetakse lõpetamise ettepanek tagasi. (Hüüded: Wõetakse tagasi.) On tagasi wõetud.

10. Riigiteenijate ühekordse toetuse seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Zimmermann** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu seaduseelnõu pealkiri.

Riigiteenijate ühekordse toetuse seadus.

Aruandja **J. Zimmermann** (loeb):

§ 1. Kõigile riigiteenijatele ja õpetajatele, kes riigikassast palka saawad ja kes 1. juuniks 1925. a. on olnud aasta jooksul vähemalt 6 kuud teenistuses, määratakse ühekordse toetusena palgalisa wiimase poole kuu palga suuruses, ja neile, kes on õigustatud saama perekonna-abiraha, weel lisaks perekonna-abiraha ühe kuu määral.

Toetus maksetakse wälja alates 1. juunist 1925. a.

Märkus: Neil, kes koosseisude wähenemise tagajärjel riigiteenistusest wabastatud, kuid enne kolme kuud uuesti riigiteenistusse tagasi wõetud, arwatakse wabaoleku aeg teenistusaja hulka.

A. Jõeäär (sd.): Kordan oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut, nimelt § 1 wastu wõtta järgmiselt: „Riigi eelarwes üldiste kulude osas § 1 lisapalga all ettenähtud krediit 70.000.000 marga suuruses summas ja samaks otstarbeks käesolewa seaduse põhjal awataw lisakrediit 30.000.000 marka jagatakse wälja ühekordse toetusena riigikassast palgasaajatele riigiteenijatele ja töölistele, samuti õpetajate palgaseaduse järgi palgasaajatele, kes 1. juuniks 1925. a. ühe aasta keskes on olnud vähemalt kuus kuud teenistuses wõi töös, järgmiselt: kõigile, kes on õigustatud saama perekonna-abiraha, ühe kuu määral perekonna-abiraha ja ülejäädaw summa ühesuurustes osades kõigile palgasaajatele, kes kuus palka saawad 11.700 marka ja vähem.

Märkus. Muutmata.

Lahus hääletada: 1) ja samaks otstarbeks käesolewa seaduse põhjal awataw lisakrediit 30.000.000 mk.

2) „ja töölistele“, „wõi töös“ ja

3) lõpuosa sõnadest: „kes kuus palka saawad 11.700 marka ja vähem“.

Selle ettepaneku põhjendused on minu poolt juba II lugemisel ette toodud. Ma tahaksin aga weel paari sõnaga wastu waielda härra aruandjale nende wäidete puhul, mida ta selle seaduse II lugemisel ette tõi, kus ta ette heitis mulle seda, et ma ühe seaduse arutamisel wõi esitamisel põhimõtte olen õigeks tunnistanud, et kvalifitseeritud tööjõud peawad rohkem palka saama ja et ma nüüd seda põhimõtet rikkuda tahan. Ma pean ütleva, et siin on

wõrdlemisi suure arusaamatusega härra aruandja poolt tegemist, kui ta arwab, et minu praegune ettepanek seda põhimõtet rikub. Kui härra aruandja waatleb meie riigiteenijate palgaredelit, siis ta näeb, et alamaste, see on Araabia arvus, 16-h meil 500 margast algab ja kui ta wõrdleb sellega kõrgemat astet, ladina I, mis 50.000 mk. lõpeb, siis ta näeb, et meil on wahe sajakordne. (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Kui palju neid 50.000 saajaid siis on?) Aga neid 500 saajaid on 1.300, neid on palju rohkem, selles see õnnetus seisabki, ja Teie, töö-hoolekandeminister, peaksite ka nende eest hoolt kandma. See põhimõte jääb siin täiesti puutumata. Palka maksetakse selle järele, kuidas kellegi teeneid hinnatakse. Aga kui ühekordset toetust elukalliduse tõusu puhul antakse, siis peab seda kindlasti neile andma, kes seda esimeses järjekorras wajaawad. Siinjuures pean ma tähendama, et ka kohtunikude palkade tõstmise juures wälja mindi sellest seisukohast, et palka tõsta tuleb ainult alamaastme kohtunikudel, kuna ülemad astmed täiesti muutmata jäid. Mina ei waidle mitte selle wastu, et ka kõrgemate palgasaaajate palkasid oleks waja parandada, aga seda ei saa mitte teha selle 70 miljoni arwel, mis praegu kõneall. Lõpuks pean tähendama, et minu märkust selle seaduse I lugemisel, kus ma ette tõin ühe riigiteenija sõnu, on mõnel pool walesti mõistetud, nagu oleks see wäide, mis minu poolt ette toodi, riigiteenijate ja omawalitsuse teenijate liidu poolt tulnud. Mina kriipsutan siin kohal weel alla, et see isiklikul jutuajamisel riigiteenijaga sündis, mitte aga mõne riigiteenijate ühingu ega liidu arwamine ei ole. Loodan, et Riigikogu neil põhjustel, mis ette olen kandnud, minu parandus-ettepaneku wastu wõtab.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Zimmerman: Härra Jõeäär'i seletusest ei saa aru, mispärast tema soowib rahukohtunikudele, kes said palka 18.000 marka kuus, tulewikus anda aasta kohta 108.000 marka rohkem kui enne, sealjuures aga teiste ametnikkudele sama palgaga 9.000 marka ei taha lubada. Mispärast härra Jõeäär arwab, et näiteks maakorralduse peawalitsuse ülema abile kes maakorraldamisel tegew ja kes ka 18.000 marka palka kuus saab, oleks 9.000 marka ühekordse toetuse andmine

üleliigne. Sarnasest loogikast ei saa mina üldse aru.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Jõeäär'i poolt on paralleel-ettepanek § 1-se kohta tehtud. See on juba ette kantud. Rkl. Jõeäär'i ettepanekus tulewad osad lahus hääletamisele. Hääletamisele tuleb osa „ja samaks otstarbeks käesolewa seaduse põhjal awataw lisakrediit 30 miljonit marka.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see osatagasilükatud.

Hääletamisele tuleb ettepaneku osa „ja töölistele“, „wõi töös“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see osatagasilükatud.

Hääletamisele tuleb ettepaneku osa „kes kuus palka saawad 11.700 marka ja vähem“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see osatagasilükatud.

Asun § 1-se kohta esitatud redaktsioonide paralleelsele hääletamisele. Hääletamisele tuleb § 1-ne rkl. Jõeäär'i poolt esitatud redaktsioonis, wälja arwatud tagasilükatud osad. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb § 1 — II lugemisel wastuwõetud kujul. (Hääletatakse.) Absoluutse enamusega on § 1 wastu wõetud II lugemisel wastuwõetud kujul.

Aruandja J. Zimmermann: Kanabette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 2—4.

§ 2. Eelmises paragrahwis nimetatud kulude katteks awatakse riigi keskasutustele rahaministri poolt tarwilikul määral krediidid riigi eelarwes üldiste kulude osas § 1. lisapalga all ettenähtud 70.000.000 marga suurusest krediidist, ja puudujääwa osa katteks awatakse rahaministrile eelkrediit.

§ 3. Käesolewa seaduse alla ei kuulu wälisesitused.

§ 4. Käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

Juhataja A. Jürman: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduse eelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja J. Zimmerman: Teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu wastu

wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata. See seaduseelnõu on sarnane sügisel wastuwõetud seaduseelnõule ja pealegi on selle redaktsiooni komisjoni liikmed läbi waadanud.

Juhataja **A. Jürman:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega

on ettepanek wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

Abisekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**